

Ako teraz oslavovať oslobodenie?

Načo propagovať NATO?

Prvý transport Židov

Hrdinstvo učiteľov

Ján Hrgaš

Príležitosť v podobe Dňa učiteľov, ktorý si učiteľská obec spolu s politickou reprezentáciou a širokou verejnosťou pripomína 28. marca, evokuje v mnohých z nás – najmä na pozadí súčasných pohnutých a tragických udalostí na Ukrajine – potrebu upozorniť na zlomové dejinné udalosti. Na myslí mám najmä druhú svetovú vojnu, ktorá si vybrala daň najväčšiu v podobe ľudských životov, utrpenia, zdravotných znevýhodnení a materiálnych škôd. Medzi tých, ktorí obeťovali svoje sny, túžby a životy v boji za našu slobodu, patria i účastníci partizánskeho odboja z radov učiteľov v podjavorinskom kraji.

Nášmu ľudu z Podjavoriny bola húževnatosť, vzdor a revolta vlastná odjakživa. Bolo to podmienené prevažne kopaničiarskym charakterom osídlenia a spôsobom života. Tvrdý život, niekoľko storočné zápasy o existenciu vrátane toho národného, ale aj vonkajšie, externé vplyvy, formovali povahu a myslenie ľudí tohto regiónu.

Niet sa preto čo čudovať, že v zlomových časoch druhej svetovej vojny sa v našom regióne pod Javorinou vytvorilo v pomerne krátkom čase odbojové hnutie, reprezentované menšími i relatívne veľkými partizánskymi oddielmi. Tie od svojich začiatkov boli základnou formou domáceho ozbrojeného odboja a organickou súčasťou národnooslobodzovacieho zápasu, ktorý vyvrcholil v Slovenskom národnom povstaní.

V podjavorinskom kraji poznáme a v kolektívnej pamäti uchováваме mená odvážnych mužov, výborných organizátorov ilegálneho odboja, oddaných myšlienke víťazstva nad nacizmom, ktorých občianskym povolaním bolo učiteľstvo. Medzi nich patrí Milan Slávik, Ján Marták, Stanislav Hluboček či Ondrej Chorvát.

Títo, ale aj mnohí ďalší sa v časoch, keď sa lámali charaktery, vedeli postaviť na správnu stranu dejinných udalostí. Presne v duchu tradície svojich húževnatých, nepoddajných a neústupných predkov.

Milan Slávik sa po zajatí a mučení dostal do Dachau. Ťažko chorý, vyhladovaný a vysilený od trýznenia, bez potrebných liekov zomrel 15. mája 1945. Domov sa už nikdy nevrátil a nemá ani hrobové miesto. Ján Marták skončil v tábore Sachsenhausen. Smutne známy pochod smrti v apríli 1945 neprežil. Aj jeho pozostatky ležia niekde v nemeckej zemi. Telesné pozostatky Ondreja Chorváta a Stanislava Hlubočekého ležia v spoločnom hrobe na staroturianskom cintoríne a pre miestnych i návštevníkov sú mementom a pripomienkou, akým barbarstvom je vojna!

Spomienka na obeť zatiaľ najstrašnejšej vojny v dejinách našej civilizácie pri príležitosti Dňa učiteľov je dnes aktuálnejšia viac ako inokedy. Obeťami z radov učiteľov sme si chceli pripomenúť a uctiť pamiatku všetkých padlých hrdinov, ktorí obeťovali život za svoj národ, vlasť a slobodu. Oni pochopili to, čo tak exaktne už v 17. storočí vyjadril Jan Amos Komenský, učiteľ národov, týmito slovami: „Všetci na jednom javisku veľkého sveta stojíme a čokoľvek sa tu koná, všetkých sa týka...“

Pred pár dňami sme si pripomenuli výročie tragédie na Kališti. Jeho vypálenie bolo hnusným vojnovým zločinom, lebo ozbrojení bojovníci sa v ňom už nenachádzali. Išlo o pomstu na bezbranných civilistoch: za ich pomoc partizánom 18. marca 1945 nacisti Kalište prepadli a zavraždili 13 obyvateľov. Vypálili 42 domov aj s hospodárskymi budovami. Aj po miestnej škole zostalo len zhorenisko (na obrázku).

foto: archív múzea SNP

Zocelený v krízových časoch

Ján Hrgaš

Foto: archív autora

Nedávno sme si pripomenuli 100. výročie narodenia Jozefa Brunovského, ktorý v 90. rokoch patrila medzi posledných žijúcich významných partizánskych veliteľov. Bol doslova chodiacou legendou.

Narodil sa 26. februára 1922 blízko Bratislavy, v rakúskom mestečku Unter-Siebenbrunne, kde sa jeho rodičia dočasne zamestnali. Pracoval ako lesný robotník, až kým ho v máji 1943 nepovolali na prezenčnú službu v armáde. Bojoval na východnom fronte v rámci Rýchlej divízie. Pri meste Melitopol v Zaporožskej oblasti pre-

šiel v októbri toho roka spolu s veľkou skupinou našich vojakov k Červenej armáde. Vstúpil do 1. čs. armádneho zboru v ZSSR a stal sa príslušníkom 2. čs. paradasantnej brigády.

Partizánska škola na Ukrajine

Po absolvovaní dôstojníckej školy a špeciálneho výcviku v škole pre zvláštne úlohy pri Hlavnom štábe partizánskeho hnutia Ukrajiny vo Sviatošine ho 16. septembra 1944 vysadili s 20-člennou skupinou, ktorej velil pplk. (in memoriam generál) Il'ja Danilovič Dibrova, na povstalecké územie pri Žabokrekoch v okrese Martin. Po spojení s ďalšími partizánskymi oddielmi založili 2. česko-

slovenskú partizánsku brigádu J.V. Stalin. Bol náčelníkom jej štábu. Po tragickej smrti Dibrova pri Bošáci 13. októbra sa stal veliteľom.

Počas Povstania brigáda operovala v Malých a Bielych Karpatoch. Zúčastnil sa na bojoch proti nemeckým okupantom napríklad v Starej Turej, na bošáckych kopaničiach, v Hornej Súči, na Vlære, Červenom Kameni, v Mladoňove alebo v osade Magale.

Najtragickejší boj prežil v Cetune 27. februára 1945, keď padol veliteľ partizánskeho oddielu Hurban – Miloš Uher a ďalších 14 mužov. Bol viackrát zranený: do ľavej ruky, potom do nohy, zranenia utrpel aj na tvári.

(Pokračovanie na str. 9)

Krutá smrť v ľadových vlnách Hrona

Slavomír Fijalka

Foto: archív autora

Krátko pred polnocou partizáni po namáhavom pochode vysokým snehom prišli k brehu Hrona. Čakala ich ľadová, hlboká voda. K tomu iba dva člny, koní málo a partizánov takmer deväť sto-vák! Mnohí prechádzali v reťazi držiaci sa za chvost koňa. Rozliehalo sa zúfalé volanie o pomoc.

Takto spomínal Ondrej Turčan, ktorý sa ako maturant zlatomoravského gymnázia pridol k partizánskej

jednotke v Zlatne v októbri 1944. Vyše 60 jeho bojových druhov sa utopilo na rozmedzí 13. a 14. februára 1945 v tmavých vlnách rozvodnenej rieky. Medzi prvými obeťami boli bulharskí vysokoškolační, Ján Turčan a Ján Magušín z Hostia a dr. Jozef Šurda z Obýc.

Na opačnom brehu podľa dohody vítali hliadky 2. ukrajinského frontu maršala Rodiona Jakovleviča Malinovského, rodáka z Odesy a budúceho ministra obrany ZSSR. Netušili, že Nemcom došli posily a že rozpútajú mínovú paľbu na Tekovskú

Breznicu, kde sa partizáni sústredili na krátky oddych.

Nitrianska partizánska brigáda

Nitrianska partizánska brigáda (NPB) sa vytvorila na západnom Slovensku pod taktovkou organizátorskej skupiny štábu partizánskeho zväzku Alexander Nevský a z jeho 5. oddielu, ktorému velil mjr. Ľudovít Pavol Sýkora, učiteľ zo Sabinova. Obe skupiny sa spojili v októbri 1944, štáb sídlil na Pieskoch. V novembri sa premiestnil do Zlatna.

(Pokračovanie na str. 3)

Jednomyselne za „Ondrušove“ vyhlásenia

redakcia

V posledných týždňoch bohatých na politické udalosti na Slovensku aj vo svete SZPB operatívne vydal sériu oficiálnych vyhlásení. Stalo sa to tak, ako to bolo doteraz zvykom a ako je to bežné aj u iných organizácií – prostredníctvom vedúceho mediálneho oddelenia.

Predseda ÚR SZPB 16. marca vyjadriilo súhlas so stanoviskami k pomenovaniu ulice po J. Tisovi vo Varíne a odpredaji jeho rodného domu v Bytči kotlebovcem.

Vždy po konzultácii s predsedom

Jednomyselne schválilo aj stanovisko k neospravedlniteľnej ozbrojenej agresii RF proti Ukrajine a k zneucteniu pamätníkov padlých vojakov Červenej armády na viacerých miestach Slovenska. Stotožnilo sa i s otvoreným listom poslancovi Jurajovi Krúpovi (OLaNO), ktorý sa zákerným spôsobom pokúsil znevážiť dobré meno SZPB.

V prijatom uznesení sa zdôrazňuje, že vydanie stanovisk je legitímnym spôsobom komunikácie vo vzťahu k verejnosti, ktorým SZPB preukazuje svoju pohotovosť reagovať na aktuálne negatívne javy a rozhodnutia. Sformuloval ich vedúci mediálneho oddelenia Braňo Ondruš po konzultácii s predsedom SZPB Pavlom Sečkárom a s jeho súhlasom.

Tieto oficiálne stanoviská zaznamenali na sociálnych sieťach mimoriadne živý ohlasnielen medzi členmi, sympatizantmi a chronickými oponentmi zväzu, no aj vo verejných médiách, čo v minulosti nebolo pravidlom. Vďaka naliehavému varovaniu SZPB mesto Bytča ustúpilo od myšlienky odovzdať spo-

mínajú budovu do rúk neofašistov. Najviac ostro kritických odkazov sa dočkal predseda Výboru NR SR pre obranu a bezpečnosť a člen jej stálej delegácie v Parlamentnom zhromaždení NATO J. Krúpa.

Naliehavý list Mikundovi

Na túto tému sa počas rokovania PÚR spustila spontánna diskusia. Viacerí vyslovili zásadný nesúhlas s jednotlivcami z radov zväzu, ktorí spochybňujú obsah týchto vyhlásení, osobitne s postojmi bývalého šéfredaktora Bojovníka a Ročenky odbojára Vladimíra Mikundu. Predsedníctvo tieto kroky jednomyselne označilo za poškodzovanie jednoty, akcieschopnosti a spoločenského postavenia SZPB. Odmietlo ich, pretože vedú k vnútorným rozbrojom a oslabujú SZPB ako celok a schválili navrhnutý textu listu adresovaný V. Mikundovi.

„Zväzové médiá ako aj zasadania orgánov na všetkých úrovniach sú platformou na otvorenú diskusiu, za ktorú nemožno schovávať útoky poza chrbát a šírenie jednostranných postojov za vyjadrenie organizácie ako celku,“ podčiarkuje sa v uznesení. Súčasne PÚR vyzýva Mikundu a ďalších členov zväzu, aby ihneď prestali s osobnými výpadmi navonok prezentovanými ako stanoviská časti vedenia alebo orgánov SZPB. Služia tak cudzím záujmom, sú v príkrom rozpore so záujmami a potrebami nášho združenia.

Predseda ObIV BA Martin Krno konštatoval, že kolega Mikunda ako predseda jednej z 23 základných organizácií v kraji širokým oblúkom obišiel v tejto veci oblastný výbor aj samotného B. Ondruša, ktorý mu bol vždy k dispozícii.

Vážený pán Mikunda

Uvedomte si, že je 10. marec 2022. Ruská invázia priniesla mnoho ľudských nešťastí. Aj dnes v noci o 2 hod. som bol ubytovať ženu s tromi maloletými deťmi, ktorá dorazila na aute na hranici svojich fyzických síl z Mariopolu. Predtým som ubytoval tri ukrajinské rodiny s deťmi od ktorých mám správy z prvej ruky, čo sa na Ukrajine deje... Poplakali sme si spolu... V prvom rade by ste sa mali ospravedlniť čitateľom Ročenky odbojára 2022, že ste čerpali informácie z webov, ktoré boli nezávislými inštitúciami demokratických štátov označené ako dezinformačné a neskôr zakázané napr. na str. 10 a 31 Prvni spravy. cz. atď... Nekazte dobré meno nášho zväzu. Mój otec bojoval v SNP a neskôr proti Banderovcom a rozprával mi o tom, ale to s tým nemá nič spoločné, to nie je dôvod na napadnutie susedného štátu v roku 2022! Prestaňte spochybňovať oficiálne stanovisko nášho zväzu a posielajte nám veci, ktoré obhajujú agresiu! Ak ste za vojnu, zväzte svoje pôsobenie v SZPB, ktorý vo svojej podstate bojuje proti fašizmu, nenávisti a vojnám.

Ďakujem.

Vlado Šiarnik, ZO SZPB Smrečany

Podporte SZPB, nič to nestojí

Ak zarábate a platíte dane z príjmu, opäť máte možnosť finančne podporiť Slovenský zväz protifašistických bojovníkov bez toho, aby vás to stálo čo len jeden cent. Stačí, ak pri podaní daňového priznania vyplníte VIII. oddiel – Vyhlásenie o poukázaní podielu zaplatenej dane. Ak ste zamestnancom, máte až dve možnosti, ako postupovať.

Najjednoduchšie bude, ak svojmu zamestnávateľovi (personálne alebo mzdové oddelenie) oznámite, že chcete venovať časť dane SZPB. Zamestnávateľ vám poskytne tlačivo, ktoré mu vyplnené odovzdáte. Druhou možnosťou je, že si od zamestnávateľa vyžiadate potvrdenie o príjme, a to spolu s vyplneným tlačivom odovzdáte na daňovom úrade v okrese svojho bydliska.

Môžete tak urobiť **kedykoľvek do 30. apríla 2022.**

Tlačivo nájdete aj na internetovej stránke SZPB (www.szpb.sk) a Bojovníka.

Okrem svojich údajov musíte v tlačive vyplniť aj nasledujúce údaje prijímateľa:
názov: Slovenský zväz protifašistických bojovníkov, adresa: Štúrova 14/8,
811 02 Bratislava – Staré Mesto, právna forma: občianske združenie, IČO: 00177431.

SZPB bol k tomuto účelu zaregistrovaný dňa 9.11. 2021 v zozname prijímateľov 2 % dane v Notárskom centrálnom registri (www.notar.sk) pod sp. zn. NCRIs 39253/2021.

Vláda financovanie SZPB znižuje každý rok, vy môžete jednoducho a bez dodatočných výdavkov „presmerovať“ aspoň 2 % z vašich daní na podporu činnosti protifašistických bojovníkov.

V prípade potreby dodatočnej konzultácie píšete na ekonomka@szpb.sk alebo volajte na 02/38104942 či 0911 151512.

Nepodarení hrdinovia

Martin Krno, predseda ObIV SZPB BA

Už 30 rokov chodíme máj čo máj na Malý Slavín nad bratislavskou Račou s pomníkom dvom Červenoarmejcom.

Najprv s Milanom Ftáčnikom pod hlavičkou SDL, potom Klubu Nového slova, v poslednom desaťročí aj SZPB. Pod vplyvom našich pietnych aktov začali ľudia túto lokalitu nazývať Malý Slavín, až sa to oficiálne objavilo i na mape.

Zažili sme tam všeličo: vietor, dažď, raz aj sneh, ale najčastejšie slnečné dni a vždy úsmevy na tvárach všetkých vekových kategórií. Spôčiatku nás tam chodilo niekoľko desiatok, pred Covidom vyše 200. Nechýbali príhovory, no bez kravát a ob-

lekov, s priateľskými stiskami rúk, aj s objatiami, gulášom a opekaním.

V 90. rokoch pomníček dajakí vandali zničili. Možno rusofóbi s ľudskými koreňmi. Na etapy sa opravoval. Teraz ho zase ktosi zneuctil, vari ideologicky spriaznený s tými spred dvadsiatich rokov. Zaujímá ho vôbec, že podľa mena jeden z tých dvoch červenoarmejcov mohol byť Ukrajinec? A keby aj nebol, čo majú tí dvaja mladí muži spoločné s inváziou podľa prezidenta Putina?

Mená dvoch hrdinov z Malých Karpát spred 77 rokov sú známe. Terajší zostanú zrejme navždy v anonymite. Zanechali po sebe iba zápach z dvoch olejových farieb. Trocha málo na chvíľkový vstup do dejín.

Smutné a odsúdeniahodné vyčiňanie vandalov na pomníkoch Červenoarmejcov pokračovalo na Malom Slavíne nad Bratislavou.

foto: FB

Ako oslavovať oslobodenie?

Predseda ÚR SZPB širšie debatoval o prebiehajúcich či pripravovaných oslavách 77. výročia oslobodenia našej vlasti od fašizmu. Prítomní sa zhodli, že v súčasnej medzinárodnej situácii otázka neznie tak, či ich organizovať alebo nie, no ako. Odporúča sa to ponechať na miestne pomery.

Niekde existujú tradície i súčasná vôľa usporiadať pietne akty na širšej báze v spolupráci s miestnou verejnou správou a s ostatnými združeniami, inde na to SZPB pôjde samostatne, bez politikov a zahraničných diplomatov – napríklad bratislavská organizácia 4. apríla už tretí rok na Slavíne. Ako budú vyzerat' ústredné oslavy v Bratislave a Liptovskom Mikuláši, dnes zrejme ešte nik nevie...

Pokiaľ ide o prejavy hrubého vandalizmu či o organizovanie petícií na likvidáciu pomníkov a názvov ulíc späť s Červenou armádou, bývalý partizán Karol Kuna sa spýtal, koho tým chcú títo pochybní iniciátori dehonosťovať? Veď z 22,6 milióna sovietskych vojakov, ktorí padli na frontoch 2. svetovej vojny, bolo 9 miliónov Ukrajincov! Na Slovensku našlo svoj hrob vyše 65-tisíc Červenoarmejcov, a nik donedávna nerozoznával, kto z akej pôvodnej sovietskej republiky pochádzal. Aj na Slavíne sa môžeme nad menami na náhrobníkoch iba dohadovať, kto bol Rus, kto Ukrajinec, Bielorus alebo sa narodil hoci v Kazachstane.

(ao)

Krutá smrť v ľadových vlnách Hrona

(Dokončenie zo str. 1)

Z oblasti Zlatna, Skýcova a okolitých lesov podnikali partizáni diverzné akcie. Tu sa k nim pripojili menšie oddiely, jedným z nich bol *Národný pomstiteľ*, ktorého súčasťou sa stal 13-členný parašutistický výsadek zo Zobora vedený kpt. Viktorom Ivanovičom Maximovom. V decembri pribudol oddiel *Pavel* kpt. Jozefa Troja-

Kpt. Jozef Trojan.

na, ktorého v decembri 1953 po vykonštruovanom procese popravia.

Zloženie jednotky

Veliteľom NPB sa stal pplk. Genadij Dmitrijevič Avdejev (krycie meno Smirnov). Po vojne sa usadil asi sto kilometrov od Moskvy, bol radovým zamestnancom, no často chodieval na Slovensko.

Brigáda mala štyri prápory. Prvý tvorili partizáni z Ruska a Ukrajiny. (veliteľ kpt. Vasil I. Orlenko). Druhý pozostával zo Slovákov (mjr. Sýkora) a mal dve roty. Prvej velil npor. Michal Koza, druhej npor. Jozef Novisedlák.

Tretí prápor sa skladal prevažne z bývalých zamestnancov Baťových závodov v Baťovanoch, dnes Partizánske a velil mu kpt. Trojan. Štvrtý bol internacionálny, bojoval v ňom Česi, Bulhari, Francúzi, Holanďania, Maďari, Rumuni, Poliaci, Taliani i Nemci. Veliteľom bol kpt. Jozef Mičudík, ktorý bol 16. februára ťažko zranený.

Operácie plánovali v Kyjeve

Brigáda udržiavala neustále spojenie s Hlavným štábom partizánskeho hnutia v Kyjeve, kde sa plánovali bojové akcie a vydávali rozkazy na ich uskutočnenie. Bojovú a diverznú činnosť uskutočňovali najmä na Požitaví a Pohroní. Zásobovanie strelivom a zbraňami zabezpečovali posádky sovietskych lietadiel, ktoré v noci prilietavali a zhadzovali ich na miestach označených horiacimi vatrami, napríklad na Krtinovej lúke pod Veľkým Inovcom.

Potravinami, liekmi a šatstvom brigádu zásobovali obyvatelia okolitých dedín. Často riskovali životy, keď pomáhali v krutej zime takmer 900 partizánom bývajúcim v bunkroch

a zemľankách v Krtinovej. Do lesov Pohronskeho Inovca sa brigáda presunula 15. januára 1945, pretože Nemci zintenzívnili protipartizánsku činnosť. Výpady podnikali najmä zo Zlatých Moraviec.

Rozkaz na prechod k Červenej armáde

Piateho februára partizánska hliadka v Jaďovej zadržala pia-

niesla rozpracovaný plán prechodu brigády k Červenej armáde.

Skupinu viedol mjr. Stanislav Wroński (Krok), rodák z poľského Sielca, po vojne historik a minister kultúry PĽR. Ďalej ju tvorili kpt. Mark Alexejevič Lapuškin, npor. Sačurov a Jozef Turčan, rodák z Hostia, ktorý dokonale poznal okolité územie.

Začala sa spoločná príprava na prechod takmer deväť stovák ľudí cez front. Aj keď v tomto úseku nebola súvislá frontová línia, Nemci kontrolovali údolie Hrona z vybudovaných guľometných hniezd a hliadkami, ktoré sa pohybovali po ceste medzi Hronským Beňadikom a Novou Baňou.

Rozvodnený Hron

Zvýšená hladina rieky a ľadom pokryté koryto do vzdialenosti dvoch-troch metrov od brehov boli najväčšou prekážkou ďalšieho prechodu. Počítalo sa aj s prípadnými bojovými prekážkami.

Vojenskú operáciu stanovili na 13. februára 1945. Partizánom rozdelili zásoby streliva a pro-

tych civilistov. Išlo o dvoch politických väzňov, ktorých sa podarilo oslobodiť z väznice v Nitre: Viliam Široký, neskorší predseda čs. vlády, a Július Ďuriš, budúci minister poľnohospodárstva. Sprewádzal ich štát-

Veľké oslavy premenovania Baťovian na Partizánske vyvrcholili v roku 1949 manifestáciou na námestí pred Spoločenským domom. Druhý zľava riaditeľ firmy Baťa Jozef Trojan, Viliam Široký a Karol Šmidke.

ny zástupca a väzenský zamestnanec. Skupinu k partizánom priviedol Matej Čulík z Machuliniec.

Posledný rozkaz, ktorý prišiel z Kyjeva, sa týkal prípravy na prechod NPB k 2. ukrajinskému frontu. Jeho vojská už oslobodili územie za Hronom, asi desať kilometrov od zimného sídla brigády v Krtinovej.

Odkaz rovnakého znenia doručili aj Malinovského štábu, ktorý sa vtedy nachádzal v maďarskej obci Male. Rozkaz pomôcť partizánskej brigáde s prechodom cez frontovú líniu a zabezpečiť prepravu popredných funkcionárov KSS cez Hron do bezpečia k Sovietom dostal 7. februára pplk. Viktor Alexandrovič Karasiov (krycie meno Stepanov).

Dôkladná príprava

O tri dni na to prišla do Krtinovej štvorčlenná skupina prieskumníkov, ktorá sa predtým preplavila cez Hron. Pri-

viantu. Uskutočnili sa posledné porady s veliteľmi rôt, čiat a oddielov, ako aj kontrola zbraní. O tretej popoludní vydal pplk. Avdejev rozkaz na pochod.

Podmienky boli nesmierne ťažké. Partizáni sa brodili vo

Pomník na mieste, kde pôsobil štáb NPB, odhalili v roku 1985.

Na slávnostnom odhalení pomníka NPB pri brehu Hrona neďaleko Hronského Beňadika sa k vyše 250 prítomným príslušníkom brigády prihovoril aj jej veliteľ G. D. Avdejev, 15. februára 1975.

vyššie metrovom snehu smerom na Loksovú Lúku. V Nemeckej Hute sa zastavilo čelo nekonečne dlhého sprievodu a zorganizovalo bojovú zostavu v troch prúdoch. Na čele každého kráčala početná prieskumná jednotka v bielych maskovacích plášťoch.

Nadišla dramatická hodina

Vo večerných hodinách brigáda prekonala posledné štyri ki-

ru, ľavé kpt. Mičudíka, strednú časť NPB viedol mjr. Wroński.

Sýkorov prápor zlikvidoval nacistickú hliadku a po zamíňovaní cesty zaujal obranné postavenie smerom od Hronského Beňadika, Mičudíkov prápor zase od Novej Bane.

Krátko pred polnocou sa začal prechod cez Hron. K dispozícii mali iba dva člny, do ktorých sa zmestilo 20 až 30 ľudí. Šlo to mimoriadne ťažko. Mnoho partizánov vytvorilo reťaz a držiak sa kónských chvostov brodili sa na protiľahlý breh. Všetko sa dialo počas neustálej guľometnej a mínometnej streľby nepriateľských jednotiek, ktoré tam dorazili z Novej Bane a Hronského Beňadika.

Mená hrdinov vytesané v kameni

Po prekonaní rieky sa brigáda sústredila v Tekovskej Breznici. Nemci pokračovali v neustálom ostreľovaní dediny mímometmi. Po krátkom odpočinku partizáni pokračovali v pochode lesom a poľami k Tekovskej Novej Vsi (dnes Nová Dedina). Pred obcou sa NPB zoradila a v dedine defillovala pri vojenskej hudbe pred veliteľstvom 2. ukrajinského frontu.

Partizánov prezbrojili a brigádu začlenili do zostavy Červenej armády. Väčšina sa ďalej aktívne zúčastňovala na oslobodzovacích bojoch. Počas prechodu cez Hron zahynulo šesť desiatok partizánov. Ich mená vytesali na dvoch pamätníkoch pripomínajúcich túto udalosť. Nachádzajú sa na oboch okrajoch Orovnice.

Hroby ďalších vyše 40 partizánov sa dajú nájsť v obciach a lesoch nad Rybníkom a Čajkovom. Tam sa už o niekoľko dní po namáhavom prechode cez Hron zúčastnili s jednotkami 2. ukrajinského frontu na ťažkých bojoch proti Nemcom, ktorí sa pokúsili o prielom frontu po horskom hrebeni smerom na Krivín a Pukanec.

(Úprava a medzititulky Bojovník)

Načo propagovať NATO? Radšej protifašistickú činnosť

Sofia Prátorová

Hudobná tvorba klaviristu Miroslava Ráca z Levíc je venovaná pamiatke obetiam holokaustu. Mnohí členovia jeho rodiny zahynuli v koncentračných táboroch, a tak ide o tému, ktorá je mu blízka. Jeho kariéra je úspešná – je skladateľom Múzea Auschwitz-Birkenau, zložil hudbu do viacerých dokumentárnych filmov a v súčasnosti spolupracuje na spoločnej skladbe s Itzhakom Perlmanom, ktorý mal huslové sólo v slávnom filme Schindlerov zoznam. Rác koncertoval v Jeruzaleme, Tel Avive, Budapešti či Viedni. Už v pätnástich rokoch hral v Národnej filharmónii vo Varšave a neskôr získal za svoju tvorbu čestný doktorát na Belehradskej univerzite.

Koncertovali ste v rôznych kútoch sveta. Kde sa vám najviac páčilo? Kam by ste ešte rád išli koncertovať?

Najviac sa mi páčilo v Izraeli. Veľmi rád by som sa tam znovu vrátil.

Plánujete tento rok nejaké koncerty?

Prípravujem koncert v gréckych Aténach, poľskom Jaseňovaci, v Chorvátsku, v Izraeli, ale aj doma na Slovensku.

Ako sa podľa vás stavajú k uchovávaniu pamiatke holokaustu v iných krajinách – napríklad v Rakúsku či Poľsku?

V Poľsku si dávajú veľmi záležať na uchovaní pamiatky obetí holokaustu. V Rakúsku je mnoho organizácií, ktoré uskutočňujú rôzne pietne akty, koncerty a vzdelávacie programy. Celkovo čo sa týka európskych krajín, z ktorých pochádzajú obeť týchto zločinov proti ľudskosti, tak v Poľsku, na Slovensku, v Maďarsku, Nemecku, Rakúsku a inde je táto pamiatka veľkou pamäťou pamätí.

Ako pokračuje vaša spolupráca s pánom Perlmanom?

Naša spolupráca sa vyvíja veľmi dobre. Čoskoro vyjde naša spoločná skladba, ktorá bude súčasťou môjho CD. Za túto spoluprácu som mu veľmi vďačný a dávam si na nej záležať.

Na akých dokumentoch či iných projektoch v súčasnosti pracujete?

Momentálne vychádza niekoľko mojich filmov z bývalých koncentračných táborov v Poľsku ako Belžec, Majdánek, Treblinka či Sobibor. Pracujem na rôznych kompozíciách a pripravujem veľký dokumentárny film o obetiach holokaustu z koncentračného tábora v Jaseňovaci. Chcem osud tohto tábora priblížiť celému svetu tak, aby o ňom všetci vedeli.

Mali by ste záujem o bližšiu spoluprácu so Slovenským zväzom protifašistických bojovníkov? Chceli by ste v budúcnosti napríklad vystupovať na nejakých podujatiach?

V prvom rade musím hrdo zdôrazniť, že ja už členom

rasizmus či fašizmus. Určite by som nedovolil ani to, aby v politických špičkách sedeli fašisti. V zahraničí sa s nimi nikto nebude baviť. V Amerike, Rakúsku, ani v Rusku. Okamžite im zoberú funkciu a potrestajú ich väzením.

Je podľa vás financovanie anti-fašistických aktivít na Slovensku dostatočné?

Vláda by mala podporovať aktivity Slovenského zväzu antifašistických bojovníkov a ľudí, ktorí sa týmito témami venujú. Nemala by sa zapredávať a pchať peniaze tam, kde už sú – ako je napríklad podpora NATO. Nerozumiem, na čo je

okamžite prijať opatrenia a zakázať fašistické strany a symboliku. Treba viac podporovať ľudí, ktorí sa venujú protifašistickej činnosti, a usporadúvať oslavy SNP – nie raz do roka, ale

mu. Vojaci nech sa starajú o to, o čo majú. Národná pamiatka by mala zostať v rukách kultúry.

Kde podľa vás nastala chyba?

V riadení kultúry. Ak ju niekto nie je schopný riadiť, tak nech odíde. Dnešnú kultúru riadia ľudia, ktorí jej absolútne nerozumejú a v živote pre ňu nič neurobili. Kultúra na Slovensku zlyháva. Nerobme chyby, za ktoré bude Slovensko v budúcnosti pykať.

Osobne sa poznáte so Stanislavom Mičevom. Mali podľa vás dobrý dôvod na jeho odvolanie z postu riaditeľa Múzea SNP?

Je to človek, ktorý celé múzeum postavil na nohy vrátane audiovizuálnej výstavy, ktorú nám závidia múzeá na celom svete. Okrem toho vybudoval aj dobré medzinárodné vzťahy. Je ústrednou postavou Múzea SNP. Je to človek, ktorý Múzeu SNP zasvätil 30 rokov svojho života. Veľmi si ho vážim. Je to človek na správnom mieste so správnym srdcom. Určite si nemyslím, že mali relevantné dôvody na to, aby ho odvolali. Zrejme proti nemu niečo mali na vyšších miestach.

Ako vidíte budúcnosť Múzea SNP?

Myslím si, že bez Mičeva to bude celé o ničom. Verím však tomu, že Mičev sa tam raz vráti naspäť. Bez neho by totiž Múzeum SNP nebolo. Jeho meno nikdy nebudú schopní vymazať z histórie múzea.

Ako hodnotíte prijatie Obrannej zmluvy s USA?

Myslím si, že americkí vojaci u nás nemajú čo robiť. Netreba zbytočne provokovať. Slovensko by sa do takýchto vecí nemalo vôbec zapájať. Ľudia potrebujú mať pokoj.

A napokon, nedá sa nespýtať na Váš názor na vojnu na Ukrajine?

Odsudzujem túto vojnu. Situácia na Ukrajine je veľmi zlá. Nikdy by som si nepomyslel, že sa niečo také stane. Myslím si, že to bol veľmi zlý krok, pretože najviac budú teraz trpieť ženy, deti a starí ľudia. Bude sa zbytočne prelievať nevinná krv. Vojna v tejto dobe? Veď ľudia sú radi, že žijú.

zúčastňovať na akciách, ktoré bude zväz organizovať. So zväzom toho plánujem urobiť veľmi veľa, a to prostredníctvom aktívnej a dlhodobej práce v SZPB a preň.

Čoskoro sa stanete držiteľom významného protifašistického ocenenia. Aký z toho máte pocit? Je to pre vás motivácia pokračovať v antifašistickej činnosti?

Je mi veľkou cťou prebrať toto ocenenie. Nesmierne si to vážim, znamená pre mňa obrovský úspech. Je to pre mňa tiež veľká motivácia pokračovať v mojej činnosti. Preto aj pripravujem ďalšie dokumentárne filmy a chcem aj naďalej vzdelávať o holokauste. Mám svoje ciele, za ktorými si neúprosne idem.

V čom by sa mal štát zlepšiť čo sa týka podpory boja proti (neo)fašizmu?

Štát by mal brať zreteľ na kultúrne a národné hodnoty. Mal by viac vzdelávať a pripomínať udalosti 2. svetovej vojny. Nedovolil by som, aby sa na Slovensku rozširovala xenofóbia,

vôbec potrebné ho propagovať. Treba dávať peniaze do iných aktivít na Slovensku. Skutočne protifašistických.

Prečo naberá pravicový extrémizmus na sile?

Čo urobila Európa po 2. svetovej vojne pre to, aby sa vo svete nešíril fašizmus a antisemitizmus? Nič. Ako je možné, že v slovenskom a európskom parlamente sedia fašisti? Je nutné

každý mesiac, a masovo. V Nemecku a Poľsku je to bežné.

Čo hovoríte na prechod Múzea SNP pod ministerstvo obrany?

Prechod Múzea SNP z ministerstva kultúry pod ministerstvo obrany bola fatálna chyba. Slovensko by na svoju najdôležitejšiu kultúrnu pamiatku malo byť hrdé. Môžeme sa totiž pýšiť tým, že sme sa v 2. svetovej vojne hrdo postavili proti fašiz-

Peter Weiss: Poslanci potešili neofudácke sily

Braňo Ondruš

Ako ste spolupracovali s Múzeom SNP, keď ste boli veľvyslancom?

V r. 2009 sme v Budapešti zorganizovali výstavu SNP a účasť Maďarov s diskusiou s pracovníkom Vojenského historického ústavu Budapešť a riaditeľom Múzea SNP S. Mičeva za veľkého záujmu verejnosti. V roku 2010 v maďarskom prihraničnom meste Szécsényi Múzeum SNP prezentovalo projekt Pancierového vlaku Štefánik. V ČR to bola konferencia Židia v odboji a SNP, či výstava Armáda v SNP. V národnom pamätníku na Vítkove bola 8 mesiacov. Spolupráca s Pamätníkom Lidice, Pamätníkom Terezín, historickými ústavmi. Na oslavy 70. a 75. výročia SNP prišla vrcholná česká štátna reprezentácia.

Prečo ste podporili aktivity na záchranu Múzea SNP?

Stesňuje nosnú tradíciu slovenskej štátnosti a významný pilier našej národnej identity. Jeho zamestnanci a vedenie odvieďli obrovský kus práce nielen v klasických múzejných oblastiach, ale aj v historickom výskume a medzinárodnej spolupráci. A v podpore výučby novodobých dejín. Prechod Múzea SNP do rezortu obrany popiera mnohostrannosť SNP. Tá nie je len vojenská, ale

aj politická, štátoprávna, kultúrna a medzinárodno-politická. A múzejní odborníci potvrdili, že prechod múzea do rezortu obrany je chorý krok aj z hľadiska čisto múzejníckeho.

V čom spočíva význam SNP pre pozíciu SR vo svete?

Už som uviedol konkrétne príklady, že Múzeum SNP bolo významným nástrojom prezentácie slovenskej identity a nosnej tradície našej štátnosti. Ako národná kultúrna inštitúcia ukazovalo, ako sme sa my, Slováci, zachovali v rozhodujúcej historickej chvíli, keď sa tvorili základy post nacistickej, post hitlerovskej Európy. Nezbúdajme, že projekt EÚ sa vytváral na odkaze boja s nacizmom a fašizmom, na odmietaní hrôz holocaustu a genocídy celých národov, etník, sociálnych skupín. Múzeum prezentovalo v Európe tento historický čin nielen ako vojenský akt, ale aj ako významný politický a kultúrny prejav slovenského národa.

Ako hodnotíte postup ministerky kultúry?

Ako výsledok jej osobnej nevdelanosti a neúcty k slovenskému kultúrnemu dedičstvu. To, s akou ľahkosťou vyhodila takú významnú národnú kultúrnu inštitúciu z portfólia svojho rezortu, nemá v dejinách na-

šej štátnosti obdobu. Veď napr. Frontové divadlo vedené Andrejom Bagarom je jedným z míľnikov našej kultúrnej tradície a národnej kultúrnej pamäti. A ona starostlivosť o jej pestovanie lacno podhodila ministerstvu obrany! Redukovať SNP na jeho vojenskú stránku, čo ako je významná, je koncepčne nesprávne. Výrok ministra Naďa, že SNP bola predovšetkým vojenská záležitosť, je svedectvom tejto redukcie. SNP zrodilo tradíciu spájania rozličných, priam protikladných politických síl v mene nadradeného národného záujmu. Vďaka spontánnym a masovým ľudovým oslavám 50. výročia SNP a návšteve najväčšieho počtu hláv štátov a predstaviteľov parlamentov a vlád v Banskej Bystrici 29. augusta 1994 došlo k uznaniu SR ako demokratického štátu.

Prečo považujete toto rozhodnutie za doslova nebezpečné?

Lebo ide o autoritárske svojvoľné rozhodnutie a vyjadrenie a pohľadového vzťahu vlády k názorom odborníkov i obyvateľov Banskej Bystrice a celého kraja. Nehovoriac o pohľadní stanoviskom priamych účastníkov SNP a SZBP. Navyše militarizácia odkazu SNP nahráva spochybňovaniu jeho významu a odkazu. Znovu sa budú vyťahovať tézy, že Povstanie bolo

Zväz maďarských odbojárov a protifašistických bojovníkov udelil v 21. 3. 2013 Petrovi Weissovi mimoriadnu Cenu Miklósa Radnó.

foto: archív P. Weissza

vojensky neúspešné, že prinieslo zbytočné obete na životoch atď. A z hľadiska finančnej a personálnej „podvýživy“ vojenských múzeí v Piešťanoch a vo Svidníku nevidím záruku, že sa skokovo zlepši starostlivosť o dobovú vojenskú techniku, ktoré je v depozitári Múzea SNP.

Ako hodnotíte, že rozhodnutie, ktoré takto popisujete podporila takmer ústavná väčšina poslancov?

Ako ďalší príznak choroby, ktorá zachvátila rýchlo kvasenú

vládnucu politickú elitu – nerozumejú krajine, v ktorej žijú, nevážia si slovenskú štátnosť, ktorú dostali do správy. Čomu sa čudovať, keď na kľúčových postoch sú plagiátori? Pamätám si, aký húževnatý odpor kladli ľudáci voči tomu, aby sa 29. august stal štátnym sviatkom. Týmto rozhodnutím poslanci veľmi potešili neofudácke sily v niektorých politických stranách, v niektorých zložkách katolíckej cirkvi a v niektorých médiách, ktoré sa stále nezmiernili s odmietnutím dedičstva Tisovho katolíckeho štátu.

Magda Vášáryová: OĽaNO chce potlačiť SNP

Magda Vášáryová na diskusii O nich bez nich, ktorú o kauze Múzea SNP zorganizovala platforma Zachráňme kultúru.

foto: archív redakcie

Branislav Balogh

Ako veľvyslankyňa ste spolupracovali s Múzeom SNP na niekoľkých projektoch.

Ešte pred nástupom do Poľska som sa dohodla s jeho vedením, že rozdelíme československú výstavu v Auschwitz. Aj preto, že situácia v českom

protektoráte a v Slovenskom fašistickom štáte bola rozdielna. Pri otvorení slovenskej výstavy sa očakávali provokácie zo strany radikálnych židovsko-izraelských skupín. Prišli do Osvienčimu s vlajkami a nápismi na transparentoch, ktoré odsudzovali nielen fašistický štát, ale aj Slovensko a Slovákov ako ta-

kých. Po zhladnutí faktograficky dokonalej a formou emocionálnej výstavy zbalili transparenty a odišli.

Prečo ste sa zapojili do aktivít na záchranu Múzea SNP?

Považujem útok na Múzeum SNP za nepremyslený krok najmä ministra obrany a dala som mu to najavo. Odpoveďou mi boli vyhrážky a výsmech, hoci osobne ministra z minulosti poznám.

Aký má SNP význam pre Slovensko a jeho prezentáciu v zahraničí?

SNP je najdôležitejším čínom demokratických síl na Slovensku v 20. storočí. Zapojenie slovenskej armády (s mojím otcom ako dôstojníkom delostrelectva) a národnej banky do jeho prípravy spôsobilo, že sa Slovensko ocitlo medzi víťazmi na rozdiel od Maďarska. Aj preto sme po vojne mohli začleniť do nášho územia predtým obsadené časti Slovenska z prvej ČSR. Počas môjho pôsobenia v SDKÚ som bola svedkom, že poslanci KDĽ a aj tí, ktorí odišli do SDKÚ neboli SNP naklonení. Naopak, pre-

sadili v NR SR bustu A. Hlinku ako osobnosti, ktorá sa zaslúžila o demokraciu. Nehlasovala som za tento návrh.

Ako hodnotíte postup ministerstva kultúry a hlavne Natálie Milanovej v tejto kauze?

Neviem, kto je poradcom ministerky Milanovej v tomto prípade, ale asi vie, že sa musí radšej skrývať. Pani ministerka, ktorú osobne poznám ešte z pôsobenia v Pistoriho paláci, kde s priateľkou hrali bábkové divadielko pre deti, sa nikdy nezaujímal o problémy kultúrnej politiky, hoci na poschodí sídlil Via Cultura, Inštitút pre kultúrnu politiku, ktorý som založila a vediem od roku 2007. Obávam sa, že v posledných rokoch máme na tomto poste pre kultúru a kultúrne dedičstvo nepripravené osoby, ktoré sú manipulované zozadu.

V čom vidíte najväčšie nebezpečenstvo tohto bezprecedentného rozhodnutia?

Je to práca poslancov, ktorí sa dostali do NR SR na listine OĽaNO, ktorých cieľom je potlačiť protifašistickú stránku SNP a zmeniť ju len na prehratú

vojenskú akciu. Preto to zapojenie ministerstva obrany. Predseda OĽaNO priniesol do NR SR už po tretíkrát týchto predstaviteľov „starých poriadkov“, ktoré nie sú proti chuti ani katolíckym biskupom. Keď som pri vzniku Katolíckej univerzity v Ružomberku navštívila jeho eminenciu kardinála Korca, v osobnom rozhovore mi dal jasne najavo, že má len jeden cieľ – svätorečenie prezidenta Slovenského štátu a vojnového zločinca J. Tisa. Oslabenie Múzea SNP, ktoré je strážcom objektívnej pamäte o tomto významnom období našich dejín, ho má premeniť na nezáživné vojenské múzeum.

Ako hodnotíte, že tento nesystémový krok odsúhlasilo až 81 poslancov NR SR?

Neprekvapilo ma to. Poslanci OĽaNO, niektorí iní ako p. Podmanický a pár poslankyň a poslancov zo Sme rodina si myslia, že sa nebudú musieť ani hanbiť za toto hlasovanie. Čaká nás ešte veľa práce na „národnej dedičnej“ a na zmene národnej narácie, ktorá je naivne romantická a kultúrne spiatocnícka.

Slovenské transporty s

Viera Kováčová, historička

Foto: archív Múzea SNP

Pred 80 rokmi, 25. marca 1942 po ôsmej večer odišiel zo železničnej stanice v Poprade prvý transport slovenských Židov do vyhladzovacieho nacistického tábora. Do vagónov, pôvodne určených na prepravu dobytku, muselo nastúpiť 1 000 mladých žien a dievčat zo Šariško-zemplínskej župy.

Vlak smeroval smerom na Žilinu a Čadcu, až 26. marca 1942 okolo štvrtej ráno opustil územie Slovenska pri obci Skalité. V ten deň v popoludňajších hodinách vystúpilo z vozňov v koncentračnom tábore Auschwitz 999 živých žien (jedna, diabetička, cestou zomrela).

Do 5. apríla 1942 vypravili ľudáci za pomoci príslušníkov Hlinkovej gardy osem transportov s 8 000 výlučne mladými Židmi. Potom však predseda vlády Vojtech Tuka, minister vnútra, hlavný veliteľ Hlinkovej gardy Alexander Mach a prezidiálny šéf ministerstva vnútra Izidor Koso žiadali, aby sa deportovali celé rodiny. Zdôvodňovali to tým, že trhať ich je nekresťanské! Na-

chode každého transportu vykonala na rampe selekcia. Tak ihneď skončilo v plynových komorách 5 799 Židov.

Väčšinu žien zamestnali v poľnohospodárstve, na zemných prácach a stavbách. Robili ťažko, bez vhodného náradia, strojov a ochranných prostriedkov. V ešte tvrdších podmienkach sa ocitli muži. Viaceré ženy pôsobili ako pisárky v centrálnej administratíve či zapisovateľky na politickom oddelení, v správe tábora, skladoch a nemocniciach. To im poskytovalo určitú privilegovanú pozíciu, ktorú využívali na pomoc spoluväzňom a na zapájanie sa do konšpirácie. Mnohé z nich ako nepohodlné svedkyne Nemci fyzicky zlikvidovali.

Selekcia po prijazde jedného z transportov do koncentračného tábora Auschwitz.

vej nemocnici sa stala Tamara Grünbergerová. Tiež zahynula v plynovej komore...

Vlaky do pekla

Na zabezpečenie hladkého priebehu deportácií Slovenské železnice (SŽ) vyčlenili šesť špeciálnych vlakových súprav. V každej za lokomotívu zaradili služobný vozeň pre lekára a sanitnú službu, nasledovalo desať vagónov na prepravu transportovaných, dva na batožinu, jeden s potravinami, osobitný pre eskortu a opäť 15 vozňov pre deportovaných.

Tie označovali kriedou poradovými číslami 1 až 25. Každý z nich vybavili jedným vedrom s vrchnákom. Dvere vozňa na jednej strane napevno uzavreli. Tie, ktorými sa nastupovalo, zabezpečili, aby sa dali zvnútra otvoriť maximálne na šírku desať centimetrov.

Ministerstvo dopravy a verejných prác vedené Júliusom Stanom v rámci vybavenia vozňov na prepravu Židov začiatkom marca 1942 objednalo 150 plechových nádob s rozšíreným horným okrajom a vrchnákom, ktoré slúžili ako latríny, 150 plechových nádob s vrchnákom na zásobovanie pitnou vodou, 300 zámkov a 150 retiazok so svetlosťou 150 milimetrov. Latríny sa pritom riešili veľmi provizórne – vyrezaním otvoru do dna vagóna. Na celú objednávku požadoval železničný odbor od ministerstva vnútra 150-tisíc korún.

Židov sústredovali v piatich mestách

V roku 1942 vlaky vypravovali z piatich miest, kde sústredovali osoby určené na deportácie. V Bratislave na Patrónke zriadili tábor s kapacitou pre 1 000 ľudí (jeho veliteľom sa stal Imrich Vašina), v Seredí

pre 3 000 Židov (Jozef Vozár), v Poprade pre 1 500 (Jozef Petrík) a v žilinských Štefánikových kasárňach 2 500 (Rudolf Marček). V Novákoch existoval najväčší tábor, v ktorom skoncentrovali 4 000 ľudí. Velil mu Jozef Polhora.

Tieto zariadenia dostali za úlohu zhromaždiť Židov na základe dodaných zoznamov a pripraviť ich na cestu. Veliteľ tábora im mal skontrolovať batožinu a urobiť osobnú prehliadku. Často využíval právo odobrať deportovaným veci, ktoré neboli povolené, čo dávalo široké právomoci personálu tábora a viedlo aj k šikanovaniu Židov. Oni mohli mať pri sebe len základné šatstvo,

lili zamestnanca SŽ, ktorý vlak sprevádzal až do cieľovej stanice a vracal sa s ním naspäť na Slovensko. Na železničnom prechode Skalité – Zvarďon sa na poľskej strane menili rušne.

Železnice „zdokonaľovali“ latríny

Ministerstvo dopravy prostredníctvom svojho železničného odboru 14. januára 1943 vypracovalo správu o priebehu akcie David v predchádzajúcom roku. V nej sa uvádza, že vnútorné vybavenie vozňov, vrátane ich uzamykania sa vyúčtuje v nasledujúcom období.

Pôvodne mali súpravy po 30 vozňov, neskôr SŽ vynechali dva až tri vagóny, pretože ba-

Deportácia Židov z Nitry v roku 1942.

hygienické potreby a jedlo na tri dni. Váha batožiny nesmela presiahnuť 50 kilogramov.

Veliteľ tábora musel do vlaku naložiť presne 1 000 osôb, zabezpečiť pre nich potraviny podľa presného zoznamu na 14 dní, ako aj strážnu službu pre transport až na hranice Slovenska. Zodpovedal tiež za odovzdanie budúcich väzňov veliteľovi transportu.

Vlakovú súpravu strážilo 8 až 10 žandárov alebo príslušníkov Hlinkovej gardy. Každý pride-

tožinu si transportovaní brávali so sebou. Taktiež vylepšili provizórne sociálne zariadenia, bola „navrátaná podlaha vozňa a vsadená k tomuto účelu urobená nádoba“. Všetky náklady spojené so zabezpečením hygienických potrieb deportovaných hradila Ústredňa Židov.

„Vyhradené“ súpravy

Železnice v prvej fáze sústredovali Židov do táborov zväčša normálnymi osobnými vlakmi, len vo výnimočných prípá-

Deportácia bratislavských Židov.

priek počiatočnému odporu nacisti napokon súhlasili, prvý rodinný transport odišiel z Trnavy 11. apríla.

Práceschopnosť a konečné riešenie

Pre väzňov, ktorých hneď po príchode do tábora nacisti nezavraždili, bola schopnosť pracovať podmienkou ďalšej, hoci zväčša iba dočasnej existencie. Koho nacisti označili za neschopného pracovať, poslali do plynu. Od 29. apríla sa po prí-

Lekárky a ošetrovatelky pomáhali pri záchrane chorých, získavaní liekov a ukrývaní väzňov pred osudovou selekciou. Členky Hašomer Ha-cair, ktoré pôsobili v ošetrovniach, tak často konali v ohrození vlastných životov. Napríklad Manca Erneyová, Ena Weissová, Ilonka Sternová, Magda Goldbergerová, Eva Neumannová, Elza Rosenthalová, Božena Teichnerová či Cipka Friedmanová. Duchovnou oporou chorých väzňov v táboro-

Slovenský štát zaplatil Nemecku za každého vyvezeného Žida tzv. osídlovací poplatok – 500 ríšskych mariek, ktoré mali zaručovať, aby sa „rasovo menej cenní“ už nikdy nevrátili. Spolu to predstavovalo 28 814 000 mariek, pri nevýhodnom kurze vo vtedajších korunách zhruba desaťnásobok. Išlo o zvrátený poplatok, ktorý neplatila žiadna iná spojenecká krajina Tretej ríše. S výnimkou chorvátskych ustašovcov, ktorí však Berlínu vyplácali za jednu osobu iba 30 ríšskych mariek.

Nie náhodou sa v zlúdenom gardistickom popevku uvádzalo: „Od Žiliny ide vlak a v ňom sedí Šaňo Mach. Všetci Židia utekajú, lebo majú strach.“ Politickú zodpovednosť za prvú fázu deportácií totiž prevzal na seba minister vnútra a hlavný veliteľ HG Alexander Mach.

nemeckou precíznosťou

doch použili špeciálne súpravy. Za túto službu naučtovali ministerstvu vnútra 13 600 032 korún. V druhej fáze išlo o „transporty vystaňovalcov, čo boli ucelebné vlaky, pozostávajúce z vyhradených vlakových súprav, z jednotlivých koncentračných miest na vystaňovanie za hranice Slovenska“.

Transporty odovzdali na železničnej stanici Zvarďoň v okupovanom Poľsku Nemeckým železnicám (DR). Podľa tejto správy od 25. marca do 20. októbra 1942 celkovo za hranice slovenská vláda poslala vlastnými mocensko-administratívnymi prostriedkami za hranice štátu v 57 vlakoch 57 752 Židov, z nich do Auschwitzu 19 transportov s 18 746 osobami, ďalších 38 s 39 006 Židmi do okolia Lublinu. Od 25. do 31. marca 1942 odišlo zo Slovenska 5 transportov, v apríli 15, v máji 19, v júni 10 a v júli znovu 5.

August bol bez deportácií, lebo sa neustále množili protesty proti ich vykonávaniu. Napriek tomu odišli ešte dva špeciálne vlaky v septembri a posledný v októbri. Na Slovensku tak zostalo okolo 24-tisíc Židov, z nich približne 4 000 internovali v pracovných táboroch. Za ich prepravu mimo územia republiky si železnice účtovali 2 620 608 korún. Celkové tržby za transportovanie Židov do koncentračných táborov predstavovali 16 362 483 korún. Viac ako 8 miliónov korún si vyinkasovali DR.

Začiatok deportácií sa týkal

Prvý transport Rómov prišiel do Auschwitzu 26. februára 1942. Mužov, ženy aj deti väznili v sekcii B-IIe v Birkenau.

mladých, práceschopných ľudí – 7-tisíc dievčat a mladých žien a 13-tisíc mladých mužov. Organizačné prípravy sa skončili v druhej polovici marca 1942. Oddelenie č. 14 ministerstva vnútra v inštrukcii výkonným orgánom a okresným policajným veliteľom tvrdilo, že Židia „sú určení na prácu“.

Už 16-ročné...

Obežníkom z 12. marca rozoslalo organizačné a technické pokyny, podľa ktorých mali transporty prekročiť hranicu „riadnym spôsobom“. Ministerstvo najprv určilo, že sa deportácia bude týkať žien od 18 do 35 rokov. Keď sa však zistilo, že ich počet nebude dostaču-

júci, znížilo vekovú hranicu na 16 rokov.

Prvé sústredenie židovských dievčat a mladých žien naplánovali už na 21. marca. Zo západného a časti stredného Slovenska ich zhromaždili na Patrónke, tie zo zvyšku republiky v Poprade.

Ženy utišoval vojnový zločinec

Správy o deportáciách sa, samozrejme, neutajili a dozvedeli sa o nich aj ostatní Židia. Nestota sa stupňovala. Predtým ako popradskú stanicu opustil prvý transport mladých žien vo veku 16 až 30 rokov, mal k nim príhovor zástupca obávaného Adolfa Eichmanna v Bratisla-

ve Dieter W. Wisliceny, ktorého po vojne v Bratislave odsúdili na smrť a 4. mája 1948 popraviť ako vojnového zločince.

Nemecký „poradca“ tvrdil, že

idú na prácu do Nemecka a keď si splnia úlohu, budú sa môcť vrátiť domov. Vďaka jeho prejavu mladé ženy prekonalí pocity úzkosti a depresie vyvolané odlúčením od rodín a zaobchádzaním v internačných táboroch. Niektoré pamätníčky popisujú, že atmosféra na stanici pripomínala odchod do letného tábora alebo na brigádu.

Nacisti však na ich príchod neboli pripravení. Koncentračný tábor pri poľskom meste Oswienčim – Auschwitz II (Birkenau), ktorý Heinrich Himmler určil za jedno z hlavných miest vyhladenia európskych Židov, ešte stále stavali. Dovtedy jediný ženský tábor v Ravensbrücku bol preplnený, preto sa rozhodli mladé Židovky zo Slovenska umiestniť v Auschwitzu I., ktorý od začiatku roku 1942 intenzívne rozširovali a skúšali v ňom prvé plynové komory. Z tisícky dievčat prvého transportu prežilo neľudské, takmer štvorročné väznenie okolo dvadsať.

Upravené, medzititulky Bojovník.

Otrasná bilancia zavraždených

V druhej vlne transportov už v réžii nemeckých okupantov od 30. septembra do 2. novembra 1944 zo Serede vypravili ďalších päť súprav dobytých vozňov so 7 436 Židmi.

Celkovo ich v tejto fáze do konca vojny vyviezli do táborov smrti okolo 13 500. Spolu s deportovanými z územia Slovenska obsadeného na jeseň 1938 horthyovským Maďarskom môže tento počet dosahovať až 100-tisíc Židov. Slobody sa z nich dočkalo iba 348.

Počas holokaustu nemeckí nacisti zavraždili v koncentračných táboroch okolo 6 miliónov Židov z celej Európy. Obeťami tejto neľudskej priemyselnej mašinérie sa stali aj sovietski vojnoví zajatci (okolo 3,4 milióna), Rómovia a príslušníci iných národov a národností. Celkový počet obetí sa odhaduje na 11 až 17 miliónov. (ao)

Z Auschwitzu do Povstania

Z tábora v Auschwitzu ušli 7. apríla 1944 dvaja väzni zo Slovenska Alfréd Wetzler a Walter Rosenberg. Pred tým sa o to pokúšali aj iní, ale bezúspešne. Oni si zvolili inú taktiku.

Podvečer sa dali ukryť do priestoru pod naskladaným drevom určeným na stavbu nových barakov. Jeho povrch potom spoluväzni posypali korením a poliali petrolejom, aby psy stratili pachovú stopu.

Keď po troch dňoch pátranie po zmiznutých relatívne utíchlo, Wetzler a Rosenberg sa vydali na strastiplnú, stokilometrovú cestu domov. Prekonali ju za jedenásť dní. Ondrej Čanecký, roľník zo Skalitého, prvej dedine na slovenskej strane, oboch doviedol do ordinácie doktora Pollaka v Čadci. Ten ich ošetril a upozornil na nich Židovskú náboženskú obec v Žiline. Tam 25. až 28. apríla vypovedali pred Židovskou pracovnou radou.

Prevratná správa o vyražďovaní

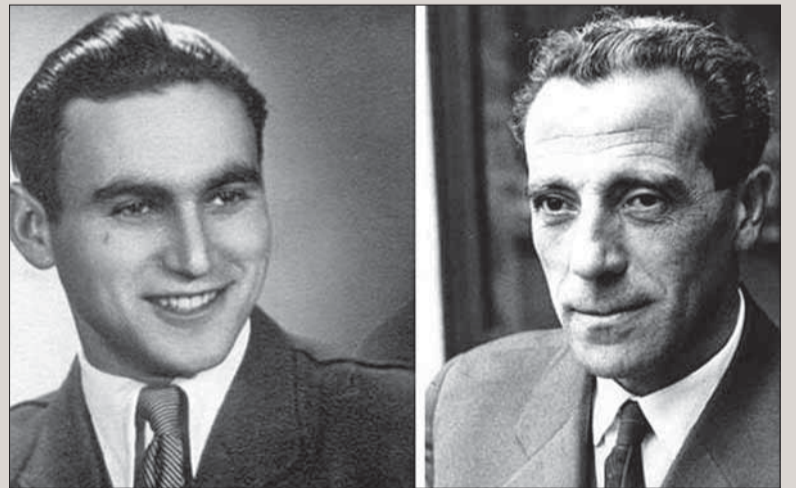
Keďže v koncentračnom tábore pôsobili ako pisári, k dô-

verným informáciám mali pomerne blízko. V 32-stranovej správe podrobne popísali chronológiu transportov smrti, spôsob zabíjania cyklónom B, umiestnenie pecí krematória a plynových komôr, odhad počtu ľudí, ktorí zahynuli, ich národnostné zloženie, systém evidencie a fungovania táborov. V správe uviedli iba to, čo zažili osobne. Dopravili ju do Vatikánu a exilovým úradom v zahraničí.

Toto hrozné svedectvo potvrdili aj Arnošt Rosin zo Sninej a poľský Žid Czesław Mordowicz, ktorí spolu utiekli 27. mája 1944 z Auschwitzu – Birkenau a tiež sa dostali na Slovensko. Doplnili Vrbovu a Wetzlerovu správu o závažnú aktuálnu informáciu: V koncentračnom tábore sa nebyvalým tempom rozbehlo vražde-

nie Židov depetrovaných z Maďarska, ktoré 19. marca 1944 obsadili nemecké vojská a zaviedli tam tvrdé antisemitské opatrenia. Denne „na hygienu“ putovalo do plynových komôr 12-tisíc osôb. Len do Auschwitzu vyviezli nacisti vyše 437-tisíc maďarských Židov, z nich 80 zahynulo.

Walter Rosenberg, rodák z Topoľčian (11. 9. 1924 – 27. 3. 2006), sa spolu s Wetzlerom zapojil do Povstania, kde prijal meno Rudolf Vrba, ktoré už potom stále používal. Pôsobili v oddiele Hurban pod velením Miloša Uhra v okolí Lubiny a na slovensko-moravskom pomedzí. Po vojne študoval chémiu a biochémiu v Prahe, v roku 1956 získal titul Kandidát vied. Pracoval v Československej akadémii vied. O dva roky emigroval do Izraela, neskôr sa presťahoval do Veľkej Británie, USA a Kanady, kde na univerzite prednášal farmakológiu. Na-

Rudolf Vrba (vľavo) a Alfréd Wetzler.

písal knihu osobných spomienok *Utiekol som z Oswienčimu*. Zomrel vo Vancouveri.

Alfréd Wetzler, rodák z Trnavy (10. 5. 1924 – 8. 2. 1988), po vojne pracoval postupne ako redaktor, robotník, v rezorte obchodu, od roku 1970 ako invalidný dôchodca vypomáhal v ružinovskej knižnici. Zomrel v Bratislave, kde ho aj pochovali. Už v roku 1945 vydal hodnotnú faktografickú brožúru *Oswienčim, hrobka štyroch*

miliónov ľudí. Neskôr sa tejto témy chytil beletristickým spôsobom, pod pseudonymom Jozef Lánik mu v roku 1964 vyšiel román *Čo Dante nevidel*. Na jeho základe režisér Peter Bebjak nedávno nakrútil úspešný film *Správa*. Prezident Michal Kováč mu roku 1997 udelil štátne vyznamenanie Rad Ľ. Štúra II. triedy in memoriam a v roku 2007 Ivan Gašparovič Kríž M. R. Štefánika I. triedy.

Martin Krno

Sviatok žien a učiteľov pod Urpínom

Jana Borgulová

Po dvojročnej pandemickej pauze sa Oblasťný výbor SZPB v Banskej Bystrici vrátil k tradičnému podujatiu. V piatok 4. marca pozval zástupkyne nežnejšieho pohlavia a pedagógov na slávnostné stretnutie, aby si spoločne pripomenuli MDŽ a Deň učiteľov.

Hoci ešte doznievajú protikovidové opatrenia, ku ktorým pribudli tragické správy o vojnu skúšanej Ukrajine, prítomná vyše stovka členov ocenila možnosť stretnúť sa po dlhšom čase a vymeniť si dojmy a zážitky z neľahkého obdobia.

Svojou účasťou podujatie

podporili zástupcovia Ústrednej rady SZPB na čele s predsedom Pavlom Sečkárom. Po príhovore Štefana Horvátha a ocenení Miroslavy Piklovej medailou Za obetavú prácu III. stupňa dostali kytice kvetov jubilantky Jolana Uramová, Darina Vidrová a Priska Reptová.

Žien i pedagógov prišlo na podujatie SZPB v Banskej Bystrici neúrekom.

foto: autorka

Po oficiálnej časti nasledoval kultúrny program v podaní 16-člennej folklórnej sku-

piny Poničan, ktorá svojím autentickým prejavom – spevom, tancom a ľudovou hudbou as-

poň na čas dokázala vyčariť úsmev a radosť na tvárach prítomných.

Tri otázky pre oblasťný výbor Brezno

Branislav Balogh

Na základe výzvy vedenia SZPB redakcia Bojovníka postupne oslovuje všetky oblasťné výbory zväzu s tromi otázkami, aby sme čitateľom Bojovníka predstavili aktuálnu činnosť našich regionálnych štruktúr.

Dnes odpovedá Ján Šulej, tajomník OblV SZPB Brezno

Ako pandémia ovplyvnila Vašu činnosť?

Výrazne. A to najmä v prvom a štvrtom štvrtroku minulého roka. Len v menších skupinkách sme si uctili položením kytíc k pomníkom padlých 76. výročie oslobodenia Brezna a obcí okresu a 76. výročie ukončenia 2. svetovej vojny. Nekonal sa ani prechody, ktoré k týmto výročiam pripravovali ZO SZPB

schôdze vo väčšine ZO SZPB. V januári tohto roku si členovia ZO SZPB v obciach východnej časti okresu Brezno i v samotnom Brezne v spolupráci s orgánmi miestnej samosprávy na pietnych aktoch pripomenuli 77. výročie ich oslobodenia. Aj napriek pandémie sa konali dve zasadnutia oblasťného výboru a šesť zasadnutí jeho predsedníctva.

Keďže pandémia doznieva, aké sú vaše aktuálne plány?

V roku 2022 chceme zamerať pozornosť na aktivovanie činnosti v menších ZO, ktoré dlhodobo stagnujú a výchovu nových, najmä mladých funkcionárov. Pandémia ovplyvnila aj prijímanie nových členov. V roku 2021 sme prijali iba 29 nových členov, čo je podstatne menej ako v minulosti. Napriek tomu dlhodobo udržujeme členskú základňu v počte nad

Každoročné spomienkové podujatie na Krpáčove.

foto: archív redakcie

našej oblastnej organizácie. Najväčšiu pozornosť sme venovali príprave regionálnych osláv 77. výročia SNP pri pamätníku 2. československej paradantnej brigády na Krpáčove. S ich priebehom bola všeobecná spokojnosť, čo potvrdili aj účastníci z oblastných organizácií Banská Bystrica, Poprad, Bratislava, Žiar nad Hronom a Zvolen.

Zúčastnili sme sa na 15. stretnutí generácií na Kališti, centrálnych oslavách 77. výročia SNP v Banskej Bystrici, otvorení a ukončení Prechodu SNP Nízkymi Tatrami z Telgártu do Španej Doliny, výstupe na chatu M.R. Štefánika pri príležitosti 141. výročia jeho narodenia, na stretnutí pri Asmolovovej chate v Lomnistej doline počas prechodu Chabencom, otvorení obnoveného vojnového cintorína v Háji Nicovô.

V priebehu 3. štvrtroka sa konali členské

tisíc platiacich členov v 25 ZO. Máme dobrú spoluprácu s orgánmi miestnej štátnej správy a s väčšinou samospráv, ktoré v rámci svojich možností finančne a materiálne podporujú činnosť ZO.

Ako sa vám darí pracovať s mládežou?

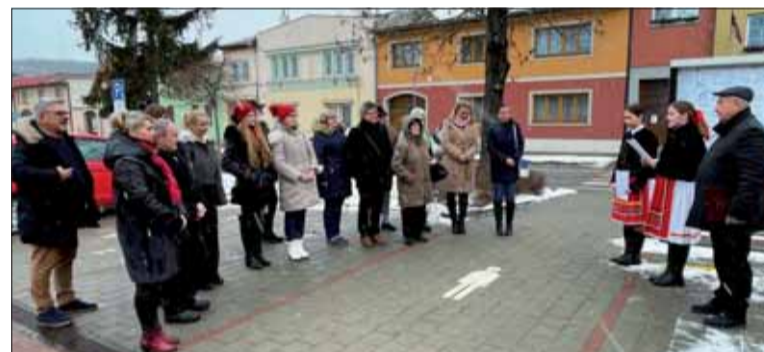
Pre pandémiu sa nekonali základné ani okresné kolo súťaže Medzníky 2. svetovej vojny. Práca s mládežou sa nám darí vďaka dobrej spolupráci s učiteľmi dejepisu v ZŠ Brezno Pionierska 2 a 4, ZŠ Pohorelá, ZŠ Čierny Balog a ZŠ Polomka. V spolupráci s pani učiteľkou Annou Pravotíakovou pripravujeme založenie Klubu mladých priateľov SZPB v ZŠ Pohorelá. Žiaci základných škôl okresu Brezno sa pravidelne podieľajú na kultúrnom programe pri oslavách a pietnych aktoch.

Výročie oslobodenia

František Pompura, predseda ZO SZPB

Členovia miestnej ZO SZPB a občania Veľkej Lomnice si 28. januára pripomenuli 77. výročie oslobodenia pietnym aktom pri pamätnej tabuli umiestnenej na budove obecného úradu položením kytice kvetov.

Po úvodnej básni v prednese žiačky našej ZŠ sa prítomným prihovril podpredseda ZO Štefan Precák. Priblížil históriu udalostí pred 77 rokov. Vyzdvihol význam účasti Červenej armády a 1. československého armádneho zboru pri oslobodzovaní podtatranského regiónu. Naše poďakovanie patrí všetkým, ktorí obetovali svoje životy v boji za slobodu a pri oslobodzovaní našej obce, zdôraznil na záver svojho príhovoru. Položením kytice kvetov a básňou sa pietny akt ukončil.

Skromné, ale úprimné poďakovanie osloboditeľom Veľkej Lomnice.

foto: autor

Vandali aj vo Svidníku

Braňo Ondruš

Po Košiciach a Bratislave protirusky naladení vandali tentoraz vystrájali vo Svidníku. Opäť farbou poškodili tamojší pomník vdaky osloboditeľom, vojakom Sovietskeho zväzu. SZPB má k tomuto činu nezmenený postoj: vandalizmus nie je podporou Ukrajiny, ale neofašistických nálad a podporovateľov nespravodlivej agresie.

Predseda svidníckeho oblasťného výboru SZPB Jozef Rodák hneď po odhalení vandalského činu pre Bojovník uviedol: „Zastavme poškodzovanie pamätníkov a pietnych miest! Odsudzujem tento vandalský a nehumánny čin. Je to zneváženie pamiatky Červenej armády, v ktorej v našom podduklianskom regióne bojovali a padli v boji proti fašizmu spoločne stovky Rusov, Ukrajincov, Bielorusov a ďalších národností.“

Protiruskí vandali vyčíňali aj vo Svidníku.

foto: Ján Uhrík

Zocelený v krízových časoch

(Dokončenie zo str. 1)

Po oslobodení pracoval na MNO ČSR. V roku 1946 dostal Rad SNP I. triedy, no v roku 1950 ho zatkli a o dva roky na základe vykonštruovaných obvinení odsúdili na dvanásť rokov. V roku 1958 ho podmienčne prepustili, striedal robotnícke profesie. Rehabilitácie sa dočkal až roku 1964. Od roku 1967 až do odchodu do dôchodku v roku 1982 bol riaditeľom Stavebného závodu Štátnych lesov v Bratislave.

Odhaľoval gardistov

Po novembri 1989 bol povýšený do hodnosti generálma-

gor v. v. V čase, keď SZPB hrozil rozvrat, dva roky zastával funkciu predsedu.

Brunovský bytostne neznášal bývalých gardistov a ľudákov snažiacich sa získať osvedčenie podľa zákona č. 255/1946 Zb. Tých, čo počas slovenského štátu „okázalo chodili v gardistickej uniforme“. Alebo odbojovú činnosť partizánskych veliteľov, ktorých popravil komunistický režim, vydávali za vlastnú. Takých karieristov, klamárov a pokrytcov nemilosrdne odhaľoval a dával im otvorene najavo, čo si o nich myslí.

Aj v tom spočíva Brunov-

ského vysoká hodnota čestného a spravodlivého človeka. Jeho bojové zásluhy, rýdži charakter a odvaha verejne prezentovať svoje názory je to, čo z neho robí mimoriadne silnú osobnosť a čo si my ostatní na ňom vážime.

Ocenenie až na dôchodku

Ľudia ako generál Brunovský môžu byť v súčasnosti príkladom ako sa správať v krízových situáciách. Nikdy nehľadel na osobný prospech. Vedome robil v prospech väčšiny, hoci tým riskoval, nielen počas vojny, existenciu a život.

Bol nositeľom viacerých čs.

a zahraničných vysokých radov a vyznamenaní. Prezident Ivan Gašparovič mu v roku 2004 za zásluhy v boji pro-

ti fašizmu v období SNP udelil vojenský Rad Ľudovíta Štúra I. triedy.

Pri 50. výročí skončenia druhej svetovej vojny udelila obec Lubina čestné občianstvo Brunovskému ako jednému z hlavných účastníkov boja proti nacizmu v podjavorinskom kraji. V roku 2005 sa stal prvým čestným občanom Bziniec pod Javorinou. Čestné občianstvo mu udelilo aj mesto Stará Turá. Každoročne, kým mu to zdravotný stav umožňoval, zúčastňoval sa na vrchu Roh na oslavách SNP.

Generálmajor Jozef Brunovský zomrel v Bratislave 23. augusta 2010, pochovali ho v Prašniku.

Úprava a medzititulky Bojovník

Komenského narodeniny

Sviatok učiteľov oslavujeme v deň narodenia českého pedagóga, filozofa, spisovateľa a teológa Jana Amosa Komenského (28. 3.1592 – 15. 11.1670). Svojím dielom, názormi a pedagogickou činnosťou sa zaradil medzi najvýznamnejšie osobnosti svetovej pedago-

giky. V mnohom predstihol svoju dobu – presadzoval povinnú školskú dochádzku pre každé dieťa bez ohľadu na jeho intelekt alebo sociálne pomery. Vypracoval systém pedagogiky ako vedy a mnohé jeho vyjadrenia, ako „opakovanie je matkou múdrosti“ či „škola hrou“, zľudoveli.

Deň učiteľov sa v Československu začal oslavovať

v roku 1955 rozhodnutím vlády a mal byť morálnym ocenením ich práce. Pri tejto príležitosti sa na školách konali slávnostné stretnutia, na ktorých boli oceňovaní tí najlepší pracovníci rezortu. Svetový deň učiteľov vyhlásila organizácia UNESCO v roku 1994, ako pripomienku Charty učiteľov, odporúčania o postavení učiteľov, ktorá bola podpísaná v ten istý deň v roku 1966.

Oceniť učiteľov po celý rok

O Dni učiteľov sa Branislav Balogh zhovráal aj s Luciou Bobovskou, zástupkyňou pre 2. stupeň na ZŠ s MŠ vo Veľkej Lomnici (okr. Kežmarok).

Čím je pre vás Deň učiteľov?

Nevnímam ho nejako špeciálne. Iste, poteší ma pochvala zo strany žiakov či kolegov, ale pochvaly, kritika či morálne ocenenie práce patria pedagógom po celý rok. Skôr ho vnímam ako možnosť stretnúť sa s kolegami a vedením školy a utužiť vzájomné vzťahy. Počas hektického obdobia školského roka a obzvlášť v dlhej pandemickej obmedzujúcej dobe i spoločenské vzťahy a vzájomná interakcia ustúpili do úzadia.

Aké je postavenie učiteľov u nás?

Názory spoločnosti podľa mňa ovplyvnila pandemic-

ká situácia. Jej časť vníma pedagógov ako odborníkov, ktorých prácu si vážia a druhá sa stavia kriticky, prevažujú názory, že aj tak nič nerobíme. A to si naozaj učitelia nezaslúžia. Naša práca je často veľmi náročná, psychicky vyčerpávajúca a nedocenená, a to nielen finančne, ale i morálne.

Ako sa v súčasnosti učí obdobia národno-oslobodzovacieho boja?

Osobne kladiem dôraz hlavne na kritické myslenie, na výber informácií. Žiakov vedím, aby ich samostatne nachádzali a vedeli prezentovať. Veľmi sa mi páčia aktivizujú-

ce metódy, keď žiaci vyjadrujú a obhajujú svoje názory, stavajú na už získaných informáciách. Nezabúdame najmä na regionálne dejiny, na priebeh vojny a národno-oslobodzovací boj u nás.

Aké sú reakcie žiakov na súťaž Medzníky 2. sv. vojny?

Absolvujeme ju od samého začiatku. V popradskom a kežmarskom okrese sme začínali šiesti, dnes už zhruba 20 tímov. Je to obrovský pokrok a úspech. Obdivujem zanosť organizátorov súťaže, najmä OblV v Poprade. Naši žiaci vnímajú súťaž pozitívne. Majú možnosť preniknúť do hĺbky dejín 2. svetovej vojny a bližšie spoznať ich regionálny rozmer. Vždy si užívajú spoločný výlet po pamiatkach

Lucia Bobovská (tretia zľava) so svojimi žiakmi. foto: archív L. Bobovskej

vojny po celom Slovensku. Osobne súťaž vnímam ako veľmi potrebnú a zaujímavú. Nielen po obsahovej stránke, ale aj ľudsky. Žiaci spoznali množstvo pútavých osudov a osobností vďaka ich vlastnej tvorbe.

Poslanie, nie povolanie

Branislav Balogh o Dni učiteľov s Mariánom Kudríkom, podpredsedom OblV SZPB Trebišov a predsedom ZO SZPB Streda nad Bodrogom.

Aké sú špecifiká školstva v etnicky zmiešanom regióne?

Za vyše 40 rokov som prešiel od učiteľa, riaditeľa ZŠ, vedúceho odboru školstva okresného úradu, po vedúceho školského úradu. Osem rokov som bol zástupcom riaditeľa strednej školy. Naš región sa za posledné storočie ocital raz v ČSR, inokedy v Maďarsku, teraz v SR. Školstvo vraj má byť apolitické, no vždy je poplatné režimu, ktorý mu vytvára materiálne podmienky. Každá vládna garnitúra hovorí o dôležitosti práce učiteľa a jeho spoločenského postavenia. Hoci sa za posledné

roky situácia zlepšila, platy učiteľov sú stále pod národným priemerom. U nás sú na tom lepšie, finančne aj materiálne, školy s vyučovacím jazykom maďarským, ktoré dostávajú podporu aj z Maďarska, i cirkevné, o súkromných ani nehovoriac.

Akým aktivitám sa v súvislosti s národno-oslobodzovacím bojom venujete?

Mám na starosti prípravu a priebeh súťaže „Medzníky druhej svetovej vojny“. Už jej prvé ročníky vyvolali záujem žiakov i učiteľov. Zúčastnilo sa na nej 51 žiakov z 15 plne organizovaných škôl okresu. Na jeseň organizujeme poznávací zájazd na Duklu a do vojenského múzea vo Svidníku. Vyhlasujeme aj výtvarnú súťaž s partizánskou temati-

kou. V súčasnosti rozbiehame činnosť Klubu mladých priateľov SZPB.

Čo považujete v súčasnosti za najväčšiu výzvu pre učiteľa ZŠ?

V dnešnej dobe je nevyhnutné, aby učiteľ vysvetľoval správne a pravdivo situáciu, v ktorej sa nachádzame. Zorientovať sa v množstve správ a polopráv, ktoré majú často propagandistický charakter nie je jednoduché. Celý svet odsudzuje akt agresie a vojny Ruska voči Ukrajine. Rovnako však musíme odsúdiť aj znehodnocovanie pamätníkov, ktoré vyjadrujú vďaka a úctu tým, ktorí padli za našu slobodu. Práca učiteľa nie je povolaním, ale je poslaním. Prajem všetkým, ktorí ho naplňujú, aby sa v plnom zdraví mohli tešiť z výsledkov, ktorým budú múdre a sebedomé generácie.

Marian Kudrik.

- **Banská Bystrica:** Ing. Milan Čunderlík 84, Jozef Sokol 97, Zuzana Dúbravová 75 a Klára Kostelná 86 rokov.
- **Bratislava:** Hildegarda Fandlová 85 a Margita Galisová 95 rokov.
- **Brezno:** Ing. Milan Kováčik 73 rokov.
- **Budiná:** Milan Gábor 82 rokov.
- **Čaňa:** Mária Laszloová 70, Bartolomej Balog 65, Erik Kopas 25 a František Poč 50 rokov.
- **Dolné Vestenice:** Dušan Kalina 65, Ing. Marián Krajčo 65 a Anna Suchánková 81 rokov.
- **Galanta:** Ing. Jozef Janský 75 rokov.
- **Hniezdne:** Zdena Fecenková 55, Magdaléna Pavelčíková 70 rokov.
- **Hostie:** Dávid Magušin 30 a Štefan Benček 75 rokov.
- **Hrušov:** Roman Papp 45 a Jolana Ďurčanská 75 rokov.
- **Humenné:** Ela Chalachanová 75 a Viera Podhorná 85 rokov.
- **Hunkovce:** Ján Červeňák 55 rokov.
- **Jakubany:** Ján Dufala 75 rokov.
- **Kežmarok:** Anna Orinčáková 96 rokov.
- **Kordíky:** Tatiana Kečkemétiová 55 a Ján Murgáš 70 rokov.
- **Košice:** Galina Burešová 86, Anna Školová 86, Alena Ben-

- ková 50 a Emília Šmidová 60 rokov.
- **Lipany:** Mária Hromjáková 91 rokov.
- **Liptovský Mikuláš:** Emília Urbanová 94, Želmíra Klobušniaková 89 a RNDr. Zuzana Višňovská 45 rokov.
- **Lubietová:** Irena Filadelfiová 89 rokov.
- **Lučenec:** Anna Juhaniaková 82 a Anna Jakubová 80 rokov.
- **Martin:** plk. v.v. Ing. Jozef Surman 70 a Ľubica Vajdová 70 rokov.
- **Medzibrod:** Ing. Anna Hrašková 75 rokov.
- **Myjava:** Anna Viselková 87, Viera Hrivnáková 82 a Dušan Košnár 70 rokov.
- **Očová:** Ondrej Bažík 82 a Anna Tretiaková 80 rokov.
- **Ostrý Grúň:** Anna Matzenauerová 88 a Emília Šurianska 84 rokov.
- **Partizánske:** Agneša Minárová 94, Jarmila Hučková 75, Ladislav Paluš 75, Margita Slivková 75 a Vlasta Štefáková 70 rokov.
- **Plavnica:** Martin Žoldák 45 rokov.
- **Pliešovce:** Zuzana Ostrihoňová 70 rokov.
- **Podolíne:** František Timčák 85 rokov.
- **Pohorelá:** Milan Haluška 70, Veronika Klimková 65, Mária

- Poláková 82, Anna Poláková 75, Juliana Tlučáková 90, Ing. Marek Syč 40, Milan Tlučák 35 a Mgr. Jozef Šajša 45 rokov.
- **Poltár:** Elena Hanesová 82 a Tatiana Šaliová 60 rokov.
- **Poniky:** Janka Beňová 47, Marek Helexa 40, Anna Dišková 75, Juraj Kolenička 79, Ľubica Jursová 72 a Alena Kartíková 56 rokov.
- **Prievidza:** Štefánia Pedjačová 85 a Mária Mrázeková 81 rokov.
- **Revúca:** Oľga Bartová 80 a Magdaléna Barnová 75 rokov.
- **Rimavská Sobota:** Ivan Hoffman 93 a Igor Čillik 75 rokov.
- **Rimavské Brezovo:** Elena Vargová 75 rokov.
- **Rožňava:** Ing. Vladimír Šišilák 65 rokov.
- **Šambron:** Martin Mindek 30 rokov.
- **Šarišské Jastrabie:** Helena Rešetárová 70 rokov.
- **Selce:** Anna Vrbická 70 rokov.
- **Sereď:** Ján Račkovič 75 rokov.
- **Stará Ľubovňa:** František Jurík 70, Ján Mršťák 75, Mária Struková 70 a Mikuláš Štefančík 75 rokov.
- **Stará Turá:** Tomáš Nerád 71 a Dagmar Racková 88 rokov.
- **Sliac:** Ing. Pavel Murín 84 rokov.
- **Šoporňa:** Ľudovít Csikóš 75 rokov.

- **Štrba:** Pavol Otčenáš 80 rokov.
- **Svidník:** Júlia Magerová 75 rokov.
- **Svit:** p. Puková 85 rokov.
- **Tlmače:** Júlia Svrčková 80 rokov.
- **Trenčín:** Mária Dvorská 75 a RNDr. Marta Pišová 75 rokov.
- **Turany:** Milan Hulec 86, Pavol Múkera 83 a Jozef Raffaj 60 rokov.
- **Vagrinec:** Jozef Žák 69 rokov.
- **Veľké Teriakovce:** Pavel Stromko 73 rokov.
- **Veľký Lipník:** Dušan Kocur 45 rokov.
- **Vráble:** Mária Berhelová 84 rokov.

- **Vyšná Olšava:** Ján Vook 82 rokov.
- **Závadka nad Hronom:** MUDr. Tatiana Rezničková 80 rokov.
- **Žiar nad Hronom:** Božena Mižuová 85, Mária Luptáková 81, Irena Petrgalovičová 82, Ladislav Dekýš 75 a Mgr. Ľubomír Jančo 75 rokov.
- **Žilina:** Matúš Behán 95, Mária Gmitterová 84, Anna Kačeriaková 82 a Vlasta Vincúrová 76 rokov.
- **Zlatá Baňa –Sekčov:** Margita Galová 92 rokov.

Jubilantom srdečne blahoželáme.

OPRAVA: V poslednom čísle sme u p. Emilii Perkovej zo Zvolenu, ktorá sa dožila 8. 3. 90 rokov mylne uviedli 75 rokov. *Ospravedľňujeme sa za chybu.*

Navždy sme sa rozlúčili

- **Banská Štiavnica:** s 84-ročným Karolom Turoňom.
- **Bardejov:** s 79-ročným Andrejom Ondkanim.
- **Melčice-Lieskové:** s Jánom Morisom.
- **Stebník:** s 94-ročnou Máriou Peregrimovou.

- **Vranov nad Topľou:** so 72-ročným Pavlom Čumom.
- **Závadka nad Hronom:** s 58-ročným Lukáčom Šulkom.

Česť ich nehynúcej pamiatke!

Odišiel účastník Povstania

Justína Borotová

Vo veku 96 rokov zomrel 19. januára jeden účastník SNP prof. Ing. Ján Borota, Dr.Sc. Narodil sa v Bzinciach pod Javorinou v r. 1925. Študoval na Vysokej škole poľnohospodárskeho a lesného inžinierstva v Košiciach, na Vysokej škole zemедelskej v Brne a štúdium ukončil v Prahe v r. 1950, kde potom pôsobil na Lesníckej fakulte Vysokého učení technického.

Dlhé roky bol výraznou osobnosťou Vysokej školy lesníckej a drevárskej vo Zvolene. Vzdelával a vychovával mladých odborníkov na pestovanie lesa, najmä v tropických oblastiach. Založil tam katedru svetového lesníctva a drevárstva a navštívil Indiu, Tanzániu, Kongo, Gabon, Nigériu, Laos a Thajsko. Zorganizoval aj výstavy fotografií z týchto študijných ciest vo Zvolene, v Múzeu vo Svätom Antone, v Lip-

tovskom Mikuláši a v Bratislave – Karlovej Vsi.

Publikácie v mnohých jazykoch

Jeho publikačná činnosť zahŕňa 160 vedeckých a odborných prác v slovenskom, českom, anglickom, francúzskom a nemeckom jazyku, 30 publikácií v zahraničí a monografiu Tropical forests, ktorá vyšla v koprodukcii slovenského a belgického vydavateľstva VEDA a ELSEVIER.

V roku 2017 ho TU vo Zvolene ocenila udelením Ceny TU vo Zvolene, ktorá sa udeľuje každých 5 rokov pri výročiach školy.

Partizánska spojka

Do protifašistického odboja sa zapojil na jar 1944. Pomáhal pri ukrývaní a zabezpečovaní

presunu sovietskych občanov a utečencov z lágrov na východné Slovensko. Od 28. augusta robil spojku v partizánskej skupine Hurban. Úlohy dostával od učiteľa Milana Sláviky, neskôr priamo od Miloša Uhra, Martina Kedra a bratov Stanovcov. Jeho poslednou odbojovou akciou bol sprievod dvoch sovietskych prieskumníkov cez front 9. apríla 1945 z Dolných Bziniac do Cetuny, kde už bola prítomná rumunská armáda.

V roku 1997 sa profesor Borota po presťahovaní do Bratislavy stal členom ZO SZPB č. 9, neskôr aj Obvodného výboru SZPB v Ružinove a predsedom kultúrno-osvetovej komisie. Zabezpečoval dôstojné oslavy pri výročiach oslobodenia Bratislavy a ukončenia 2. svetovej vojny.

Aktívny člen SZPB

V auguste 1988 zorganizoval celodenný seminár o SNP v Banskej Bystrici určený bratislavským učiteľom dejepisu ZŠ. Účastníci si prezreli výstavu v múzeu, vypočuli prednášky o SNP a navštívili pamätník v Kremničke.

V rokoch 1988-89 mal niekoľko slávnostných prejavov pri príležitosti výročia SNP, ukončenia 2. svetovej vojny a k 80. výročiu smrti generála M. R. Štefánika. K 55. výročiu SNP sa podieľal na hodinovej diskusnej relácii Ružinovskej televízie za účasti gen. J. Husáka, J. Jablonického a pplk. Hrušovského.

Za aktívnu činnosť v národnoslobodzovacom boji a osvetovú činnosť v SZPB získal Rad M. R. Štefánika 2. stupňa.

Kapitalizmus je to najhoršie

Izborský klub, preklad: Tibor Korečko

Vznik think-tanku Izborský klub iniciovali v septembri 2012 známi politici, myslitelia a verejní činitelia štátno-vlasteneckého zamerania. Ešte pred napadnutím Ukrajiny zverejnil klub na svojom webe rozhovor s ruským vojenským, občianskym a politickým aktivistom, profesorom histórie, genplk. Leonidom Grigorjevičom Ivašovom.

Aký osud čaká Matičku Rus?

Ťažko povedať, pretože na objektívne zákonitosti môže silne vplývať subjektívny faktor. Dnes to vidíme. Namiesto toho, aby sme v 70-tych a 80-tych rokoch minulého storočia pokojne prešli na nový model rozvoja, sovietska riadiaca elita pokračovala podľa starého prežitého projektu. Dnes, v podmienkach neexistencie vedy, vzdelávania, absencie skutočnej štátnej analýzy, štatistiky a za prítomnosti všeobecnej korupcie nie je možné očakávať serióznu projektovú prácu. Známky rozumu v časti mocenských štruktúr existujú a to nám dáva nie veľkú nádej.

Domnievam sa, že Rusko má rozosievať medzi celé ľudstvo dobro, mier, pohostinnosť. Tieto úlohy majú dlhodobý charakter, ak nie večný. No ak sa preukáže, že nie sme schopní to robiť, teda slúžiť ľudom na tomto svete a tým aj Bohu, potom končíme a zanikneme.

Ak sa my, Rusi, chceme zachrániť na tomto svete, je nevyhnutné rýchlo zmeniť svoj spôsob života. Treba sa pripraviť a prijať obraz nového budúceho sveta a Ruska. A principiálne prebudovať štruktúru spoločnosti a štátu. Na jeho čele musia stáť najlepšie umy Ruska.

Má dnes Rusko takých?

Nie raz som bol služobne v Indii, priatelil som sa s Abdulom Kalamom, vedúcim vedcom v štáte. Oni mi o Rusku povedali viac, než som vedel ja sám. Pokúšali sa ma presvedčiť o nevyhnutnosti spojiť naše vedomosti, technológiu a múdrosť v záujme premeny vedomia celého ľudstva. Samozrejme, k lepšiemu, aby sa budoval intelektuálny svet bez vojen a násilí, bez podvodov a ziskuchtivosti. No kto v Rusku to potrebuje?

A vaši Indovia úprimne hovoria o premene sveta a o spojení s Ruskom?

Štruktúru spoločnosti som vám opísal. U nás toto nie je. Pri moci je intelekt úplne nahradený chamtivosťou, korupciou, nezodpovednosťou. Je to prosť sekta nedotknuteľných. Kto videl výborný film Taras Bulba, mohol vidieť, ako bojovali kozáci s Poliakmi. No vo filme vystupuje aj tretia strana – občan, ktorý obchoduje. Tovar od Poliakov predáva kozákovi. Zarába na vojne, na smrti bojujúcich. A obáva sa len jedného – skorého ukončenia vojny.

Bol, je a bude prítomný tento faktor?

Dnes je dominantným subjektom svetového politického a osobitne ekonomického procesu. Títo ľudia netvorí, oni obchodujú a požičiavajú na úver. A kto dnes ovláda ekonomiku, politiku, kultúru, vedu v Ruskom štáte? Kto je to? Práve mešce s peniazmi, kšeftári. A v mene čoho a koho to robia?

Ak by sme to chceli jednoducho vyjadriť, je to chamtivosť.

My, čo analyzujeme geopolitiku, súdime, že v roku 2018 sa zmenil formát „štát – korporácia“ založený v Rusku Jeľcinom. Rusko sa premenilo na typ

prof. Leonid Grigorjevič Ivašov.

foto: Izborský klub

„korporácia – štát“. To znamená, že vedenie prevzali oligarchovia úzko prepojení a začlenení do svetového spoločenstva najväčších vlastníkov.

Podme teraz pohľadať svetlo na konci tunela. Predsa len ukazujete cesty z tejto krízy pre našu tvrdo trpiacu Matičku Rus.

Rusko nielen môže, ale aj musí navrhnuť svoj globálny projekt záchrany ľudstva a prírody. Svoj projekt prežitia a aj rozvoja. No toto bude nie nejaký chamtivý a koruptivný projekt. Bude to zmierlivý nekapitalistický projekt. Nech v ňom ostanú elementy trhu s oporou intelektu. Treba

však spojiť mudrcov, mysliteľov. No nie preto, aby sa vytvorili nové bariéry, ako tomu bolo doteraz. Ale konkrétne z dôvodu záchrany ľudstva a zachovania života. V prvej etape potrebujeme Rusko predstaviť ako intelektuálne – mravnú svetovú mocnosť spravodlivosti a cti.

Hlavným zdrojom rozvoja ľudstva je intelekt. Duchovno – mravný intelekt. Intelekt plus svedomie. A svedomie – to je náš kultúrno-civilizačný kód. Múdrosť – to je jediný, čo nie je ohraničené v možnostiach svojho rozvoja. Toto, hľa, je náš hlavný prírodný zdroj.

(Krátene.)

Výročie zneužili neonacisti

Branislav Balogh

Z 13. na 14. februára si Drážďany pripomenuli 77. výročie z bombardovania mesta. Predsedníčka nemeckého parlamentu Bärbel Basová (SPD) skonštatovala, že si tento čin politici musia pripomínať znova a znova. Pri bombardovaní podľa expertov prišlo o život 25-tisíc ľudí, zväčša civilistov a nálet spôsobil závažnú deštrukciu hodnotných stavieb. Na cintoríne Nordfriedhof si ich pamiatku spolu s primátorom Drážďan a ďalšími politikmi uctila položením vencov.

Zatiaľ čo demokratickí politici myslia pri tom na poučenie z nacistickej minulosti, neonacisti výročie využívajú na jej ospravedľňovanie. Smrť obyvateľov Drážďan stavajú do roviny s vražd-

nými praktikami nacistov. Nálety na Hitlerovo Nemecko dokonca nazývajú bombardovací holokaust (*Bombenholocaust*).

Tento rok mestom pochodovalo 500 až 800 stúpencov neofašizmu, neonacizmu a krajnej pravice. Na čele stáli politici extrémistických strán Pravica (Die Rechte) a Tretia cesta (Dritter Weg). Proti ich akcii sa postavili miestni antifašisti, ako aj bežní občania. Podľa nemeckého rozhlasu sa približne 3-tisíc ľudí zapojilo do manifestácie za mier a toleranciu. Polícia použila proti týmto demonštrantom slzný plyn a predviedla tri osoby.

Nevraživosť zo strany extrémistov pocítili aj členovia internetovej redakcie *vue.critique*, ktorých hlúčkik protestujúcich najprv častoval vyhrožkami, aby prestali podujatie zaznamenávať, následne ich napadli aj fyzicky.

Spomienkou na bombardovanie Drážďan neonacisti ospravedľňujú zločiny Hitlerovského Nemecka.

foto: TAG 24

Zeman o vojne na Ukrajine

Vyhlasenie českého prezidenta Miloša Zemana

Ruská federácia zaútočila na Ukrajinu. Ide o akt nevyprovokovanej agresie, ktorý treba dôsledne odsúdiť, a to nielen slovami, ale tiež činmi. Mám rád ruskú kultúru, vážim si obeť ruského ľudu v druhej svetovej vojne, ale to neznamená, že budem súhlasit s tým, aby na území suverénneho štátu bez vyhlásenia vojny vstúpila cudzia armáda.

Preštudoval som si podrobne prejav prezidenta Putina z dnešného rána a odpoviem naň jedinou vetou. Domnelé či skutočné chyby, ako bolo bombardovanie Juhozápadného Iraku, nemôžu byť ospravedľnením chýb vlastných. Rusko sa týmto činom dopúšťa zločinu proti mieru.

Zločin proti mieru

Pred niekoľkými dňami som povedal, že Rusi nie sú bláz-

ni a že na Ukrajinu nezaútočia. Priznávam, že som sa mýlil. Iracionálne rozhodnutie vedenia Ruskej federácie spôsobí výrazné škody samotnému ruskému štátu. Domnievam sa, že je načase siahnuť k oveľa tvrdším sankciám, než boli pôvodne plánované, a mám tým na mysli predovšetkým sankcie v oblasti takzvaného SWIFTu, čo je medzinárodná banková či finančná sieť, ktorá by zname-

nala vyradenie Ruskej federácie z platobného styku. Šialenca treba izolovať a nebrániť sa voči nemu iba slovami, ale konkrétnymi opatreniami.

Nezmierime sa s agresiou

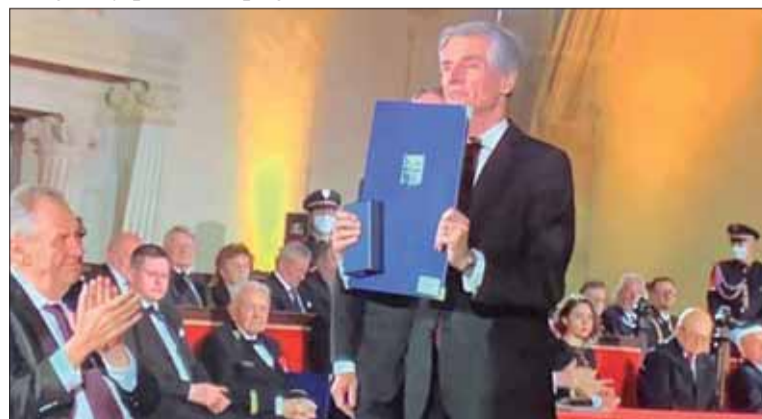
Chcel by som našich občanov vyzvať k pokoju. Chcel by som vyjadriť plnú podporu Ukrajine, jej vedeniu a jej ľudu. Verím, že sa situácia upokojí, lenže nie zbabelým kompromisom, ale rozhodnou reakciou proti agresorovi. Hlboko ľutujem, že k tomu dochádza, ale musíme sa správať ako statoční ľudia, ktorí sa vo vlastnom záujme s agresiou nezmieria.

Jedna z našich poslankyň vystúpila s návrhom, aby som ude-

lil najvyššie české vyznamenanie ukrajinskému prezidentovi Zelenskému a ja som sa rozhodol tomuto návrhu vyhovieť. Pretože ukrajinský prezident prejavil od-

vahu a statočnosť a hoci mu Spojené štáty ponúkli evakuáciu, zostal v hlavnom meste svojej krajiny, odkiaľ riadi jej obranu.

Medzititulky Bojovník.

Prezident ČR Miloš Zeman (vľavo) udelil 7. marca Petrovi Weissovi štátne vyznamenanie, medailu Za zásluhy I. stupňa. „Peter, ty si sa zaslúžil o štáty dva,“ zhodnotil Zeman priateľsky.

foto: archív redakcie

Galéria odboja

Pri mapovaní osudov slovenských výtvarníkov počas 2. svetovej vojny patrí sa zaznamenať tematický okruh nacistických táborov smrti. Venovali sme pozornosť dielu *Výjav z koncentračného tábora* od **Ludovíta Vargu**, ako aj skonu tohto umelca v Mauthausene. Súbežne zažil koncentrák v Míloviciach **Štefan Bednár**, pričom vytvoril v tom čase kresbu dozorcú s menom *Tasemnice* a neskôr obraz *Príchod do koncentráka*.

Ponúka sa tiež súbor svetoznámych litografií *Arbeit macht frei* od **Františka Reichentála**. Ďalší, ktorí dnes znamenajú veľa v našom výtvarnom umení, a to aj vďaka ich osobnému utrpeniu a svedectvu, majú rovnako svoje slávne mená.

Jozef Fedora patrí k umelcom Generácie 1909. Narodil sa 8. marca 1910 v Dolných Kočkovciach. Študoval v Prahe architektúru a filozofiu. Už začiatkom 30. rokov sa zrodil jeho vynikajúci súbor sociálno-kritických karikatúr. V rokoch 1935 až 1937 študoval na ČVUT kreslenie a deskriptívnu geometriu, súčasne absolvoval Prírodovedeckú fakultu Karlovej univerzity. Pedagogicky pôsobil na gymnáziách v Nitre (1937) a Prievidzi (1939–1948). Ako aktívneho účastníka bojov SNP ho zatkl gestapo a uväznilo postupne v Dachau, Buchenwalde atď.

Známe sú vynikajúce kresbové záznamy z rokov 1944 a 1945, ktoré vytvoril perom alebo ceruzkou na formulároch koncentráka. Ide o autentické svedectvo, synonymum podôb utrpenia a obetí väzňov. Škice vlastní SNG. Žiaľ, Slovensko má dosiaľ podľznosť pri prezentovaní tejto témy. Viaceré štáty už uskutočnili príležitostné výstavy v Mauthausene počas výročí oslobodenia tábora začiatkom mája 1945.

Po oslobodení Fedora pôsobil na Pedagogickom inštitúte v Martine a venoval sa pokrokovým národno-historickým podnetom (SNP, Dukla). Zanechal po sebe súbor sviežich krajinárskych

diel a zátiší. Zomrel 25. septembra 1975 vo Zvolene, pochováli ho v Prievidzi.

Ďalší z trojice umelcov, ktorí zaznamenali výtvarné spomienky z koncentráka, je dnes už legendárny, vzrastom nevelký **Ludovít Feld**. Narodil sa 19. marca 1904 v Košiciach v rodine deviatich detí. V prvej polovici 20. rokov navštevoval kresliarsku školu Eugena Króna. Vyhranil sa ako vynikajúci kresliar. V rokoch 1925 až 1933 študoval grafiku na Akadémii výtvarných umení v Budapešti u profesorov V. Martika a N. Vargu.

V roku 1935 založil súkromnú výtvarnú školu, ktorá odchovala umelcov ako boli A. Eckerdt, J. Hegyessi, A. Račko či J. Haščák. V roku 1944 ho deportovali do Auschwitzu, kde prežil iba vďaka svojim kresliarskym schopnostiam, keďže na základe príkazov neslávne známeho Josefa Mengeleho mal za povinnosť zaznamenávať osobitné typy zajatcov s telesným alebo mentálnym postihnutím. Feld zomrel ako uznávaný výtvarník 18. mája 1991. V Košiciach má pomník, ktorý vytvoril akademický sochár prof. Juraj Bartusz v roku 2019.

Tretí z pozoruhodných osobností **Jozef Berger** sa dostal k svojim trpkým spomienkam ako výtvarný autodidakt a uznávaný ne-profesionálny umelec až neskôr. Ide o otca maliara Jána Bergera. Narodil sa 14. marca 1901 v Orlovej. Pôsobil ako pastor v Českom Tešíne. Počas 2. svetovej vojny prešiel viacerými koncentračnými tábormi.

Po vojne ho zvolili za superintendanta Sliezskej cirkvi evanjelickej. V rokoch 1958 až 1960 pôsobil ako dekan Slovenskej evanjelickej teologickej fakulty v Bratislave. Vytvoril súbor akvarelov a tempier – zážitkov z koncentračných táborov, ktoré vlastní Galéria mesta Bratislavy.

PhDr. Ladislav Skrak

Reprezentatívnejší výber diel na www.bojovnik.eu

Dobrá rada nad zlato

Zázvor/dümbier nielen v zime

Braňo Ondruš

Zázvor, alebo dümbier (lekársky), ako ho tiež nazývame, nepatrí len k zime. Tento úžasný koreň má pozitívne účinky aj proti migréne, niektorým bolesťam počas tehotenstva a znižuje riziko srdcových chorôb.

To posledné najmä preto, lebo jeho užívaním znížite hladinu cukru v krvi. Znížiť však môže aj pocit nevoľnosti počas tehotenstva, či v dôsledku chemoterapie a liečby AIDS/HIV. Zmierniť môže menštruačné kŕče, artritídu, dokonca i „svalovicu“. Okrem toho odborníci dokázali, že má aj významné protizápalové účinky.

Vari najčastejšie užívame zázvor pri nachladení, alebo horúčke. Preukázateľne potláča bolesti hrdla, pretože zablokuje proteíny, ktoré spôsobujú zápalovú bolesť a nepríjemné svrbenie. Ak ho skombinujete s medom, dostanete do organizmu významný zdroj prírodných antibiotík. Inhalácia výparov z odvaru zázvoru s medom a citrónom navyše uvoľní aj zapchaté nosné dutiny. A celkovo pomôže k rýchlejšiemu uzdraveniu.

Niektoré výskumy dokonca ukázali, že zázvor môže mať aj protirakovinové účinky.

Aby vám zázvor pomohol a nie poškodil, nesmiete to s jeho konzumáciou preháňať. Používať však môžete rovnako čerstvý, ako aj sušený.

Jozef Berger Traja v cele, tempera 1958.

Jozef Fedora Stavanie pohraničného stĺpa, drevovyt 1955, Považská galéria umenia v Žiline.

Ludovít Feld Koncentrák, kresba.

pomôcky: ARUA, TAN, RTL, SAIS	akord	1. časť tajničky	autor výroku: LAFONTAINE	dávaj smeč	naplňajú	vyučujem	solmizačná slabika	trieslo, po anglicky	osiate	zabíjal	●	3. časť tajničky	mužské meno
pribytok včiel			osirel								značka neónu		
predložka			2. časť tajničky zistoval rozmer								štvorček (typograf.) základná číslovka		
dá ako odmenu							nepotlč smalt						
uzdravujeme								bol zavesený prijímal tekutinu					
●	sidlo v Ugande						značka megapondu smerovala		plazivo sa pohybuje	posedával			vyznačiac arianizmu
zhotovuj tkaninu	šklibol						sidlo v Nikaraguu omámil alkoholom		zn. pre megapascal kola, po anglicky				
nemecká televízna stanica							konateľ azda				značka erbia jav, po česky		
značka holmia			výzva uprene pozerať						pridávajú závodná stráž				
pokryl rosou								majúca zelenú farbu					
natierala vápnom								pamätník nad Bratislavou					

Správne vylúštenie tajničky z č. 4 znie: **Nenávisť má lepšiu pamäť ako láska.** Knihu posielame **ing. Jánovi Štukovskému z Machuliniec.**

Vylúštenie tajničky posielajte na adresu: Redakcia Bojovník, Štúrova 8, 815 72 Bratislava, alebo na e-mail: bojovnik@szpb.sk.

ZRNKÁ HUMORU

„Vtipy vznikajú ako ľudové piesne. Každý ich spieva, ale nik nevie, kto ich zložil. Niekedy prechádzajú z generácie na generáciu, často sú prispôbované danej situácii alebo práve panujúcemu režimu,“ napísal odbojár a niekdajší redaktor Bojovníka Ján Sekaj. Prinášame za hrst' vtipov, ktoré zozbieral po auguste 1968.

Vydavateľstvo Pravda pripravuje zlepšenú verziu staroindickej knihy Kámasútry. Podtitul znie: 99 spôsobov, ako milovať Sovietsky zväz.

Môže paralytik zastávať zodpovednú funkciu v straníckom aparáte? Môže, keď má progresívnu paralýzu.

Existuje ešte v ČSSR kult osobností? Čiastočne. Kult áno, ale osobnosť nie.

Existuje u nás triedny boj? Áno, tí, čo absolvovali menej tried, bojujú proti tým, ktorí absolvovali viac tried.

Aký je rozdiel medzi rakúskou a čs. ústavou? Obe zaručujú slobodu preja-

vu, ale len rakúska ju zaručuje aj po prejave.

Ako sa rozmnožujú voľy? Prostredníctvom československých masmédií.

Aký je rozdiel medzi optimistom a pesimistom? Optimista hovorí: Nič nám nepomôže, skôr alebo neskôr nás všetkých natlačia do vlaku a deportujú na Sibír.

Pesimista tvrdí: To myslíš ty, že do vlaku. Prd, pôjdeme pešo!

Aký bol rozdiel medzi čilským prezidentom Salvadorom Allendem a Alexandrom Dubčekom?

Allende zabudol vziať do úvahy, ako ďaleko je zo ZSSR do Čile, Dubček zabudol, ako je to blízko.